

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΕΤΟΣ Β' — Τεύχος 4.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1934

ΣΟΝΑΤΑ

Λιγνή λευκότη έλδύχισε τὰ έωθινά σκοτάδια...
καί τῆς Αύγῆς κυμάτισε ἡ πορφύρα
σὰ ρόδινη άστραπή.
Καί μέσ' άπό τῶν ἡσκίων τὰ μαγνάδια
στόματα μύρια ύψώνονται πρὸς τὰ μαστάρια
τοῦ φωτός, καί τῆ δίψα τους χορταίνουν.
(Εὐχαριστῶ σας μάτια μου πού πίνετε τὸ φῶς·
χαρά σας στήθια μου πού σὰς πλημμύρισε τὸ μαΐστράλι
μπάλσαμα μῦρα καί πουλιά,
κουδούνια καί καμπάνες!...)
Καί χύνονται μέσ στή φωτοπλημμύρα
οἱ ὄγκοι, τὰ σχήματα, οἱ γραμμές·
άπό τὴν πέτρα κι' ὡς τὸν ἥλιο συντριβάνια
χρυσοσαΐτα τοξέματα τινάζουν
σέ θριαμβικά χιλιόχρωμα χίλια οὐράνια τόξα!
μιὰ τρικυμία ἱριδισμῶν άνάερη σπάει κι άφρίζει·
σπατάλη χρυσορρόδινη τὰ στήθια μου ποντίζει.

Κ' έσκίρτησε ἡ ψυχὴ στό φῶς,
ὀρθάνοιξε, ἔγινε ὄλο μάτια έκστατικά
στά φέγγη τὰ έκθαμβωτικά, στήν παραδείσια λάμψη,
στό θεῖο φῶς πού μέσα της φωτοβολεῖ κι άστράφτει
καί γοητεία άνείπωτη καί ρίγη καί λυγμοί...
Μέσα σέ λίμνες λάμψεων ἄσπιλοι λάμνουν
κύκνοι· περιστερῶν χιονᾶτο σύγνεφο
πάλλεται, άστράφτει, χύνεται

σὲ κλίμακες, σὲ τόξα ἀποθεωτικά
σὲ θόλους, καὶ σὲ θρόνους.

Κι ἀκράταγη λαχτάρια τὰ φτερά δονεῖ τοῦ Ἰκάρου
λαχτάρια τοῦ φωτός, λαχτάρια τοῦ Ἥλιου·
καὶ πρὸς τὸν ἑβδομο οὐρανὸ χυμᾶει
πρὸς τοῦ φωτός τὴν ἀναρχή
πρωταρχική
Πηγὴ.....

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Ἄπο τῆ μεγάλη τριγωνικὴ πλατεία, ποὺ βρισκότανε στὴν ἀριστερὴ μπούκα τοῦ μικροῦ ὄρμου τῆς ἐργατικῆς πόλεως μὲ τὴν ἀπέραντὴ ἔκτασι, τίς ἀπειρες καμινάδες τῶν ἐργοστασίων ποὺ ράμφιζαν τὸν Οὐρανὸ, καὶ τὸ μεγάλο λιμάνι, τὸ γεμάτο ἀπὸ βαπόρια φορτηγά, ποὺ ξεκινούσαν γιὰ Ὁκεανούς, καὶ πο-
στάλ ποὺ πηγαινοερχόντουσαν στὰ Αἰγαιοπελαγίτικα νησιά καὶ στὰ κοντινὰ λιμάνια, εἶχε σταθῆ καθὼς τυχαῖα περνοῦσε καὶ κοίταζε τὴν δύση. Ἦταν ἓνα ὄμορφο δειλινὸ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ περιγράφουν μὲ τόση γοητεία οἱ ποιητὲς στὰ τραγούδια τους. Ὁ οὐρανὸς ἦτανε κατακάθαρος. Οὔτε ἓνα συννεφάκι δὲν ὑπῆρχε σὲ καμμιάν ἄκρη του, κι ὁ ἥλιος ποὺ εἶχε γεῖρη κουρασμένους ἀπὸ τὴν τροχιά τῆς ἡμέρας πίσω ἀπὸ τὰ καστανόχρωμα βουνά, εἶχεν ἀπλώσει τέτοια χρώματα ποὺ σ' ἄφηναν ἀμίλητο... Ἔνα ἀπαλὸ, πολὺ ἀπαλὸ τριανταφυλλί χρῶμα εἶχε βᾶψει τὸν οὐρανὸ, κι ἡ θάλασσα εἶχε πάρει ἓνα ἀλαφρὸ γαλάζιο χρῶμα, μόλις ποὺ φαινόταν πὼς ἦτανε γαλάζιο...

Πέρα στὸ βάθος ἓνα μικρὸ νησάκι λουζότανε στὸ κανελλί χρῶμα, καὶ τὸ πέλαγος εἶχε μίαν τέτοια γαλήνη, εἶχε μίαν τέτοια ἀκίνησια ποὺ σ' ἄφηνεν ἐκστατικὸ...

Ἡ ὑποβλητικὴ σιωπὴ ποὺ βασίλευε στὴν ἄκρη ἐκεῖ τῆς πλατείας, πάνω ἀπὸ τοὺς βράχους ποὺ χαιρόντουσαν τὸν εἰρηνικὸ φλοῖσβο τῶν νερῶν, ἡ ὄμορφιὰ τῆς φύσης ποὺ γιόμιζε τὸ μάτι, ποὺ τοῦ χάιδευε τὴν ψυχὴ τὸν εἶχαν φέρει σὲ τέτοια θέση,

ποὺ εἶχε μείνῃ ἀμίλητος, σὰ νὰ βρισκόταν μπροστὰ σὲ μίαν ἀποκάλυψη...

Νόμιζε πὼς εἶχε δραπετέψει ἀπὸ κάπου, πὼς εἶχε ξεφύγει μέσα ἀπὸ τὰ κάτεργα, ἢ μέσα ἀπὸ κάποιον χαρακῶμα, ὅπου ἢ ἀντάρα τοῦ πολέμου χτυποῦσε διαρκῶς στ' αὐτιά του, τάραζε τὴν καρδιά του καὶ τοῦ γδερνε τὰ νεῦρα, καὶ τώρα ποὺ στεκότανε ἐκεῖ, μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν ἡμερὴ φύση, εἶχε μείνῃ σὰν ἄλαλος, εἶχε μείνῃ σὰν βουβὸς κι' ἀνάπνεε μονάχα, ἀνάπνεε ἦσυχά κι' ἀσφαλισμένα..

Ἦταν ναι, ἦταν πολὺ περιέργο αὐτὸ τὸ πράγμα. Τοῦ φαινόταν πὼς αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς φύσης ποὺ ἔβλεπε μπροστὰ του ἦταν ξένο, πὼς δὲν εἶχε καμμιά σχέση μὲ τὴν ὑπαρξὴ του, καὶ πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ἡμερὴ ὄψη του, ἦταν τόσο παράξενη, ἦταν τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ του, ἀπ' τὴν ζωὴ ποὺ κυλοῦσε τὴν πάσα μέρα στὸ βάθος τῆς πλατείας, ποὺ ἀληθινὰ ἔκλεινε μέσα της κάποιον παλμὸ εἰρωνείας..

Θαρροῦσε πὼς ἀπὸ τὴν ἄκρη ἑνὸς στίβου πάνω στὸν ὀπίσθιο γινότανε μίαν πάλη, ἓνας φοβερός ἀγώνας, ἔβλεπε σὲ κάποιον μικρὸ, πολὺ μικρὸ διάλειμμα, ἓναν θεατὴ ἀπὸ τὴν θέση του, νὰ κοιτάζῃ ἥρεμα καὶ γαλήνια, τόσο ἥρεμα, ποὺ νόμιζε πὼς μέσα του γελοῦσε μαζί του...

Ἔστρεψε τὸ βλέμμα του. Μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχαν καθίσει στὰ πεζούλια τῆς πλατείας. Ἐκεῖ κάτω, καθόταν ἓνας μεσόκοπος, σκεφτικός. Εἶχε γεῖρη τὸ κεφάλι του καὶ κοιτοῦσε τὴν γῆ... Τὰ ροῦχα του ἦταν ξεθωριασμένα, ἓνα λερὸ ποικύμιον φοροῦσε κι ἀπ' τὸ δεξιὸ του χέρι ἔβγαινε ὁ καπνὸς ἑνὸς τσιγάρου... Ὁ Ρουμπῆς — ἔτσι τὸν ἔλεγαν — κοίταξε δυὸ λεπτά αὐτὸν τὸν μεσόκοπο ἄνθρωπο. Ἔπειτα κοίταξε τοὺς ἄλλους. Ὅλοι εἶχαν κουρασμένα πρόσωπα, μάτια συννεφιασμένα. Σήκωναν τὸ κεφάλι τους, κοιτοῦσαν κάπου, ἢ ἔλεγαν κάτι μεταξὺ τους, κι ὕστερα πάλι ἔγερναν συλλογισμένοι σὰν κάποιον μεγάλο βάρους νὰ βάραινε τὴν ψυχὴ...

Γελοῦσαν δυὸ-τρεῖς στὴν ἀριστερὴ μεριά, ἀλλὰ τὸ γέλιο του φαινόταν πὼς δὲν ἔβγαινε μέσα ἀπ' τὴν καρδιά τους, πὼς δὲν ἦταν πηγαῖο, ἀλλὰ πὼς εἶχε κάτι τὸ μελαγχολικὸ μέσα τους, κάτι τὸ πολὺ πένθιμο..

Ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἴσως νὰ δούλευε, κάπου, ὁ ἄλλος ἴσως

νά μή δούλευε. 'Ο τρίτος μπορεί νάτανε γυρολόγος ή υπάλληλος κάποιας Τράπεζας πού είχε μείνει χωρίς δουλειά, ό τέταρτος — εκείνος ό γηραλέος πού είχε κάποιον νευρικό τίκ, κι έκανε τό κεφάλι του κάθε λεφτό μιá γρήγορη κίνηση — μπορεί νάταν παληός έμπορας πού νάχε πέσει όξω, ή νάταν κάποιος άξιωματικός πού ζούσε άπ' τή σύνταξή του. 'Ο πέμπτος, εκείνος ό ναυτικός με τό κασκέτο, μπορούσε νάχε μείνει έξεμπάρκος και νά μην έβρισκε δουλειά, κι οί άλλοι μπορεί νάταν άνθρωποι πού έκαναν δουλειές του ποδαριού ή νά μην είχαν καμμιά θέση..

"Όλοι αύτοί έκρυσαν ένα μυστικό μέσα τους. 'Ο ένας μπορούσε νά ήταν παντρεμένος, νάχε γυναίκα και παιδιά πού θά τον περίμεναν άνυπόμονα τό βράδυ στο μικρό τους σπίτι, νά τους πήγαινε κάτι, νά τους έλεγε μιάν ευχάριστη είδηση...

—Ξέρεις Μαρία..Βρήκα μιá θέση στο τάδε εργοστάσιο...

Δέ θά υπήρχε πιό σπουδαίο νέο. 'Η γυναίκα του θάβγαζε μιá μικρή φωνή χαράς, τό πρόσωπό της θά ζωήρευε και ή καρδιά της θά χτυπούσε μ' άνακούφιση. Τά παιδάκια θά έτρεχαν κοντά του χαρούμενα, θά τούλεγαν μερικά λογάκια, κι εκείνος θά πηγαينوερχότανε μέσα στο μικρό του σπίτι καμαρωτός, γεμάτος κέφι...

"Ένα παληό τραγουδάκι θά τουρχότανε στα χείλη κι' ή γυναίκα του, πού θά τον άκουγε νά τραγουδάη έπειτα από τόσον καιρό πού τον έβλεπε κοντά της άνόρεχτο, άμίλητο και θλιμμένο, θάκανε τό σταυρό της, και στα μάτια της θ' άνέβαιναν δάκρυα...

'Ο άλλος μπορούσε νά δούλευε κάπου, και γυρίζοντας στο σπίτι του, νάχε βρεθί σ' αυτό τό πεζούλι..

Θά σκεφτόταν ίσως τώρα, τή μέρα του πού πέρασε μέσα στην φάμπρικα, στο ύφαντουργείο πού δούλευε, και θά συλλογιζόταν νάταν τρόπος νά μην πήγαινε τήν άλλη μέρα, όχι, νά μην πήγαινε..

Θά εύχόταν νάχε λεφτά, νά μην είχαν ανάγκη. Θάθελε νά δούλευε πάντα, αλλά νά βρισκόταν όμως σε μιάν άλλη άτμόσφαιρα. Νάχαν όλοι οί τεχνίτες μιάν άγάπη μεταξύ τους, νά μην υπήρχαν τέτοια άφεντικά πού νά σου πίνουν τό αίμα, νά μην υπήρχαν άνθρωποι πού νά σε κοίταζαν με μισό μάτι, πού νά γύρευαν νά μη σταθής λεφτό, νά πάρης τήν άνάσα σου,

πού νάδιναν άναφορά στους προϊστάμενους..

— 'Ο τάδε έλεγε στο διπλανό του, πώς θάπρεπε νά πέρουν περισσότερο μεροκάματο.. 'Ο άλλος δούλευε με τό πάσο του και φούμερνε κάθε λεφτό...

'Ο γυρολόγος μπορεί νά σκεφτόταν πώς ή μέρα του θά είχε πάει καλά, πώς άδικα είχε φάει τους δρόμους και πώς τό βράδυ δέ θάχε πάλι νά πληρώσει τό νοίκι του. Θάχε βραχνιάσει ή φωνή του από τό καθημερινό διαλλάγημα, κι' ή καρδιά του θά χτυπούσε βαριά...

— Νάτανε τρόπος νά μη βρισκόμουνα.. Νά πέθαινα, νά ήσούχαζε ή ψυχή μου..

'Ο υπάλληλος τής Τράπεζας πού θάχε μείνει χωρίς δουλειά, θά κυτόισε τά ρούχα του, πού είχαν άποχαιρετίση τό άρχικό χρώμα τους, κι' είχαν άρχίσει νά λυώνουν, και θά συλλογιζόταν τους δρόμους του, τις τρεχάλες του, τις παρακλήσεις του, τό ίκετευτικό του ύφος για νά τρυπώση κάπου, για νάβρισκε μιá θέση, κι' ή ψυχή του θάταν βαρετά, πολύ βαρετά..

Τά ύγρά του χείλη θά παραμιλούσαν από τον καύμό τους, και τό μάτι του, θολό, θά κοιτούσε ίσα άπέναντι, ένα μικρό βότσαλο φερμένο από τήν άκρογιαλιά στη μέση τής πλατειάς...

'Ο πέμπτος, εκείνος ό ναυτικός πού σκυμμένος στο πεζούλι κοιτούσε κάτω στους βράχους, τά νερά πού παιχνιδιζαν ήσυχα, πού άφηναν ένα άλαφρό σούριμο στην άκρογιαλιά, θά σκεφτόταν ίσως τό καράβι του πούταν δεμένο στο μεγάλο λιμάνι, μήνες τώρα, και τό μυαλό του θάτρεχε στα ταξίδια του, στις νύχτες του 'Ωκεανού, στη Μαύρη Θάλασσα, στα κύματα πού ξεπλέναν τήν κουβέρτα, πού κτυπούσαν τή γέφυρα και τον άνεμο, πού έτρεχε και έσφύριζε δαιμονισμένα στα ξάρτια.. "Υστερα τό μυαλό του θάτρεχε στους συντρόφους του, τον Νικόλα, τον μελαχροινό θερμαστή πού ήταν τέλειος χωρατατζής, στο Γεράσιμο, τό ναύτη πού είχαν κάνει μαζί ένα άξέχαστο γλέντιστήν Μαρσίλια, σ' όλους εκείνους πού είχαν μαρκαρεί πάλι σ' άλλα καράβια, και πού είχαν φύγει μακριά από τό πόρτο, όπου έλυωνε αυτός κάθε πρωί στα πόδια του για νά μπάκερνε..

— Ζωή είναι αυτή, για τυραγνία...

Θά ψιθύριζε για μιá στιγμή, και θά πετούσε θυμωμένα τ' ά-

ποτοίγαρο στήν θάλασσα...

‘Ο Ρουμπής έβλεπε όλους αυτούς τους ανθρώπους που βρισκόντουσαν, άλλοι θρθιοι, άλλοι σκυφτοί, κι άλλοι καθιστοί στα πεζούλια της πλατείας, κοίταζε μερικές γυναικούλες που ξενοδούλευαν, και που περνούσαν σεργιανίζοντας μέσα σε κομψά καρτσάκια τὰ παιδάκια τών αφεντάδων των, που κοιτούσαν ξέγνοιαστα τὸ ὤμορφο δειλινὸ κι’ ἔπαιζαν με τὰ μικρά τους τὰ χεράκια, τίς πολύχρωμες κουδουνίστρες τους, ἔριξε ἕνα βλέμμα σὲ μερικές κυρίες που συνόδευαν τὰ παιδιά τους, και περνούσαν σοβαρές-σοβαρές, μέσα σὲ λουσάτα φορέματα, ἔπειτα κοίταξε ξανά πρὸς τὸ βάθος τοῦ πελάγου που τὸ γαλάζιο χρῶμα του ἀγωνιζόταν νὰ πάρη τ’ ἀσήμι, κοίταξε τὸ μακρυνὸ νησάκι που ἄλλαζε χρώματα, τὰ βουνά που πάσχιζαν νὰ κρατήσουν στίς κορφές τους κάποιον μαβὶ φῶς, και τὸ μυαλὸ του γέμιζε ἀπὸ σκέψεις...

... Αὐριο πάλι θὰ ξανάβγαινε ὁ “Ἡλιος. Τὰ βουνὰ ὑπομονετικά θὰ τὸ περιμεναν νὰ τοὺς χαϊδέψη τὴν ράχη τους, ἡ θάλασσα καταγάλανη θ’ ἀπλώνεται λιχουδιάρικη στίς ζεστές ἀχτίνες του και θὰ γλύφει τίς ἀκρογιαλιές, τὸ μακρινὸ ἔρημικὸ νησάκι θὰ χαϊρόταν τὴν σιωπὴ του, ἡ φύση θάχε τὴν ἴδια ἡμερηῶση, ἐκεῖ κάτω, σ’ αὐτὸ τὸ κομμάτι τοῦ μικροῦ ὄρμου, και μονάχα μέσα στήν πόλη, θ’ ἀντηχοῦσε ὁ ἀχὸς τοῦ πῶ οκληροῦ ἀγῶνα, τὸ σφύριγμα τῶν ἔργοστασίων, τὸ ρυθμικὸ κτύπημα τῶν ματσακονιστῶν στὰ πλευρὰ τῶν δεμένων πλοίων, ὁ μόχθος τῶν ἔργατῶν τοῦ λιμανιοῦ, ἡ φωνὴ τῶν γυρολόγων, τὸ κλάμμα τῶν πεινασμένων, κι’ ὁ θρήνος μιᾶς ζωῆς που πνίγεται μέσα σὲ ἀγῆλιους τοίχους, σὲ ὑγρά χαμόσπιτα, και σὲ φτωχικὲς γειτονιές...

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

ΜΟΙΡΑ ΠΟΤΕ...

Μοῖρα ποτὲ δὲ λύγισα στὴ δύναμή σου ἐγώ·
ὀλόρθος πάντα κ’ ἴσια
βαρεῖά πατοῦσα τὸ στρατὶ και κάθε μου γραφτό,
μ’ ὄρμη παλληκαρία.

Μὰ ψὲς καθὼς ἀντίκρισα δυὸ μάτια γαλανὰ
γλυκὰ νὰ με κυττᾶνε,
πρῶτη φορὰ τὰ πόδια μου λυθῆκανε κι ἄργα
τᾶνοιωσα νὰ λυγᾶνε...

(Καλαμάτα)

ΗΛ. Ι. ΤΟΥΡΝΑΣ

ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΚΡΙΣΙΑ

Se moquer de la philosophie c'est vraiment philosopher.
PASCAL, Pensées I, 4

Τὸ νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ λογαριάζεται με τὰ ἴδια τὰ πράγματα, δὲν εἶναι καθόλου εὐκολο· τίς περισσότερες φορές δὲν ἀποφασίζομε νὰ ἀντιμετωπίσωμε ὅ,τι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστῆ. Δημιουργοῦμε στὴ ζωὴ μας προφάσεις, μάσκες, παραπετάσματα και προσχήματα με τὴν πρόθεση νὰ μὴν ἀντιμετωπίσωμε ὅσες καταστάσεις ἔρχονται νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν ἀξία μας, τὸ μέτρο τῆς ὕπαρξής μας, ὅσες καταστάσεις ἔρχονται νὰ μᾶς ἐμφανίσουν τὴ μηδαμινότητά μας. Μερικοὶ ἔχουν ἀρκετὴ γλωσσοπλαστικὴ ἱκανότητα νὰ ἐφεύρουν λέξεις κατάλληλες, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχομε ἀρκετὴ μιμητικὴ ἱκανότητα νὰ ἐπαναλάβωμε τοὺς φραστικούς τρόπους, που θὰ μᾶς ἀσφαλίσουν ἀπὸ ἕνα ἀντίκρουσμα τῶν πραγμάτων και θὰ καλύψουν τὴν εὐθύνη μας.

Πρωτῶτε ὅποιον θέλετε γιὰ ὀποιοδήποτε ἀνησυχαστικὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς μας. Γιατί συμβαίνει αὐτό; ‘Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἔτοιμη και ρίχνεται χωρὶς κανένα δισταγμὸ. Μαγικὴ ἐξηγητικὴ δύναμη ἔχουν δυὸ φράσεις σήμερα. «Αὐτὸ συμβαίνει ἐξ αἰτίας τῆς κρίσης» ἢ «Αὐτὸ συμβαίνει ἐξ αἰτίας τοῦ ἐξαιρετικοῦ ρυθμοῦ που ἔδωκε στήν πραγματικότητα ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος». Κρίση και μεταπολεμικὴ περίοδος ἔγιναν θρυλικὲς ὀντότητες κατάλληλες νὰ δικαιολογήσουν κάθε ὀκνηρὴ σκέψη, κάθε δειλία μας, κάθε λιγοκάρδιαμά μας.

‘Ἐγινε πιά τῆς μόδας νὰ μιλάμε ὅλοι γιὰ τὴν κρίση. Και στήν περιοχὴ τῆς θετικώτερης ἀπὸ τίς ἐπιστήμες, στὰ μαθηματικά, μιὰ ἀσυνήθιστη κρίση λυσομανάει φοβερίζοντας νὰ σαρώση τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστήμης τῶν ἀριθμῶν, που με τὴν ὕπερφάνεια ἐξέθρεψεν ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἀναγέννησης. ‘Ἡ φυσιοκρατικὴ αἰσιοδοξία, ἔνε, παρεσῶρθηκε κι αὐτὴ στὸ χορὸ τῆς ἀβεβαιότητος. Πειραματιστὲς τοῦ ἔργαστηρίου, μᾶς ἔνε ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι στατιστικῆς μορφῆς· ἔτσι φτάνομε στὸ παράδοξο συμπέρασμα: οἱ κοινωνικοὶ νόμοι—καθαρὲς στατιστικὲς σχέσεις—παρουσιάζονται σὰν πρότυπα ῥωμαλέας ζωτικότητος ἐμπρὸς ἀπὸ τίς χοντρικὲς τομές τῶν καθορισμῶν

πού γίνονται στην περιοχή της νεκρής Ώλης.

Δέν είναι τάχα, μιὰ ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, ὕστερα ἀπὸ δσα εἶπαμε ἡ ἔκταση τῆς κρίσης: Κι' ἂν ἀκόμη μεγαλύτερη ἀλήθεια εἶναι τὸ ὅτι, ἡ κρίση ἐπεδεινώθηκε στὴ μεταπολεμική περίοδο, δέν εἶναι πιά μιὰ ἀστήρικτη εἰρωνική διάθεση αὐτὸ πού μᾶς ὠθοῦσε νὰ ἰδοῦμε στὴν κρίση μονάχα μιὰ μοντέρνα ἔκφραση; Καί τότε ποιοὶ εἶμαστε ἐμεῖς πού τολμοῦμε νὰ ὑψώσωμε μαστίγιο σαρκασμοῦ!

Σταματοῦμε ἕως ἐδῶ τὴ σειρά τῶν ἀπορητικῶν μας στοχασμῶν. Μιὰ φιλισταϊκή διάθεση θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν σειρά τῶν δισταγμῶν αὐτῶν προχωρώντας τῆ σὲ ἀπερίοριστη ἔκταση. Ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἄνθρωποι πού νομίζουν ὅτι χρειάζονται στὸν κόσμο αὐτὸ, γιὰ νὰ κάνουν τοὺς ἄλλους κοινούς θνητοὺς νὰ καταπίνουν τὶς ἀνησυχίες τους συσκευασμένες σὲ μοντέρνα χάπια. Καί ὅμως κανένας μικρότερος παρὰ ἕνας Σωκράτης ἐστερέωσε τὴν εἰρωνεία στὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς ἀφετηρίας κάθε φιλοσοφικῆς διάθεσης· καί ἕνας Πασκάλ ἦταν πού ἔγραψε τὴν ἐκπληκτικὴ ἐκφώνηση «Se moquer de la philosophie c'est vraiment philosopher».

II

Τὸ ὅτι ὅλοι μιλοῦμε γιὰ κάποια κρίση εἶναι ἀναμφοβή- τητο· μπορεῖ νὰ ῥωτήσωμε ὅμως, ὄχι μονάχα γιὰτὶ ὅλος ὁ κόσμος μιλεῖ γιὰ κρίση, ἀλλὰ καί σὲ ποιά σημασία μιλεῖ γιὰ κρίση. Ἄν ἔχη κανεὶς τὴν εἰλικρίνεια νὰ κάμῃ συνειδητὸ τὸ τί θέλει νὰ εἰπῇ, λέγοντας κρίση, δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ ἀρνηθῇ πῶς: κρίση λέγοντας ἐννοεῖ κάτι φοβερό, κάτι ἀπειλητικό, πού ἔρχεται νὰ μᾶς ξεριζώσῃ χωρὶς οἶκτο καί ἐπιείκεια. Κρίση γιὰ ὅλους μας ἔγινε ἡ σκοτεινὴ πλευρὰ τῆς πραγματικότητος, ἡ ἀνησυχαστικὴ ὄψη τῶν καταστάσεων πού μᾶς περιζώνουν. Ὅλοι ἔχομε μέσα μας τὸν κρυφὸ πόθο: ἂν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ μᾶς ἀγγιζεν ἡ κρίση, ἂν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ τὴν ἀντικρύζαμε. Κάτω ἀπὸ τὴν ἀπέραντη φλυαρία καθενὸς ἀνθρώπου γιὰ τὴν κρίση στέκει μιὰ κρυφὴ λαχτάρα: νὰ ἦταν ἕνας τρόπος ἀπὸ κάτι ἀπειλητικὸ μακριὰ πολὺ μακριὰ νὰ ξεφεύγαμε. Εἶναι δυνατὸ τάχα στὸ σημεῖο αὐτὸ σταματούντας νὰ ἐρωτήσωμε ποίος λόγος ὑπάρχει γιὰ νὰ ζητήσωμε νὰ ξε-

φύγωμε. Ἴσως ἠμπορεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι μιὰ δειλία μας. Δέν μπορεῖ τάχα ἡ κρίση νὰ εἶναι κάτι ἄλλο καί ὄχι ἐκεῖνο πού λέει ἡ κοινὴ γλωσσικὴ χρῆση;

Θὰ δοκιμάσωμε λοιπὸν, ἂν μποροῦμε νὰ διακρίνωμε πίσω ἀπὸ τὸ λεκτικὸ αὐτὸ σύμβολο καί κάτι ἄλλο. Γιὰ μιὰ στιγμή ἂς ξεναγουρίσωμε σὲ κείνους πού μίλησαν γιὰ πρώτη φορὰ χρησιμοποιώντας τὴ λέξη κρίση. Ἀναγκαστικά ἡ ἔρευνά μας θὰ στραφῇ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ περιοχή. Γιὰ ὅσους θὰ μᾶς ἐφώναζαν ὅτι ξεναγουρίζομε πρὸς τὰ πίσω καί ὅτι δέν εἶμαστε προοδευτικοί, θὰ εἶχαμε νὰ κάμωμε μιὰν ὑπόμνηση. Ὁ μοντερνισμὸς βρίσκεται στὶς βιτρίνες καί στὰ ἐμποροραπτικά φιγουρίνια.

Ὁ Ἀναξαγόρας ἔχει μιλήσῃ γιὰ κάποια κρίση. Στὸ ἀμορφο χάος τῶν ὁμοιομορφιῶν, κάποιος Νοῦς φέρνει μιὰ κρίση. Κρίση γι' αὐτὸν εἶναι ἕνα ξεκαθάρισμα, ἕνα ξεχώρισμα. Εἶναι ἕνα δείξιμο τῶν πραγμάτων. Ἡ κρίση εἶναι αὐτὴ πού κάνει τὸν ἄνθρωπο ἄνθρωπο, τὸ δέντρο δέντρο. Ἡ κρίση εἶναι μιὰ Δίκη στὴν πρωταρχικὴ σημασία τῆς λέξης, ἕνα φανέρωμα ἕνα ξεχώρισμα. Εἶναι αὐτὸ πού ἔλεγε ὁ Ἡράκλειτος πόλεμο πατέ- ρα τῶν ὄλων. Τὴν ἴδια ἀντίληψη ἔχει καί ὁ Ὅμηρος, ὅταν μιλώντας γιὰ τὸν πόλεμο, λέη: «συγερωφ κρινονται Ἄρηι».

Τελείωση μιᾶς μορφῆς πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι ἡ Κρίση! Πρέπει νὰ εἶναι μιὰ ἀποκορύφωση, μιὰ πληρότητα, μιὰ ἀνάληψη κάθε δυναμικότητος. Ἡ ἀποτελεῦτησι μιᾶς μορφοποίη- σης ζητεῖται μέσα στὴν κρίση. Κάτι ξεχωρίζει ἀπὸ κάτι, διαφορίζεται πέρνοντας τὴ δικὴ του μορφή. Μόνον μιὰ κρίση μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ ὀριστικούς καθορισμοὺς.

Στὴ σημασία αὐτὴ πέρνει τὴν κρίση καί ὁ πρωταρχικὸς Χριστιανισμὸς. Ἡ Χριστιανικὴ ἀντίληψη μιλεῖ πολλές φορές γιὰ κάποια «κρίση τῶν καιρῶν». Ἡ ἱστορικότητα γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ εἶναι μιὰ ὀριμότητα «ὁ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐστί». Ματθαῖος 13,39, «ὅταν δὲ παραδοῖ ὁ καρπὸς εὐθὺς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμὸς». Μάρκος 4,29. Ἡ ἱστορικότητα γιὰ τὴν Χριστιανικὴ ἀντίληψη εἶναι μιὰ ὀριμότητα. Ὁλόκληρο τὸ κοσμικὸ συμβεβηκὸς ὀδηγεῖται σὲ μιὰ ἀποτελεῦτησι σὲ μιὰ δημιουργικὴ στιγμή, ὅπου κάτι νέο γεννιέται. Ἡ κρίση ὅμως αὐτὴ εἶναι πάντα ἐπώδυνη, πάντα τὴν συντροφεύει ἡ θλίψη.

Ἐπειδὴ ἡ κρίση εἶναι ἀπόφανση γιὰ μιὰ μορφή εἶναι καὶ ἄρνηση γιὰ κάθε ἄλλη. Omnis determinatio est negatio. Γι' αὐτὸ ἔχει πάντα ἡ κρίση κάτι τὸ ἐπώδυνο. Εἶναι σὰν ἕνας μὲ μαχαίρι ξεχωρισμός, «Οὐκ ἦλθον εἰρήνην βαλεῖν ἀλλὰ μάχαιραν». Κάθε ἀναποφάσιτος μένει μακριά. Ἡ κρίση γιὰ τὸν ἀποφασιστικὸ εἶναι μιὰ εὐλογία, γιὰ τὸν ἀναποφάσιστο μιὰ κατάρα.

III

Ὅπως ὑπάρχει κρίση ὑπάρχει καὶ ἀκρισία. Στεκόμαστε ἐμεῖς σὲ κάποια κρίση ἢ σὲ κάποια ἀκρισία; Εἶναι ἐνδεχόμενο ἡ κρίση μας νὰ εἶναι μόνο μιὰ φωνητικὴ ἄρθρωση. Εἶναι ἐνδεχόμενο ἡ κριτικὴ μας νὰ εἶναι μιὰ κωμωδία. Αὐτὰ ὅλα θὰ τὰ ξεδιάλυσε μιὰ ἔρευνα ἐπάνω στὰ πεδία τῆς ζωῆς μας.

Νὰ μιλήσωμε γιὰ μιὰ κρίση τῆς ἐπιστήμης μας στὸν τόπο μας θὰ ἦταν μιὰ ἀνελικρίνεια· νεοελληνικὴ ἐπιστῆμη δὲν ὑπάρχει· ὑπάρχει μόνο διαμετακομιστικὴ κίνηση ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Τὸ μόνο ποὺ ἔχομε δικό μας εἶναι ἡ Ποίησή μας καὶ τὸ Διήγημά μας. Ἄν στὴν Ποίησή μας σήμερα, ὑπάρχει κάποια κρίση θὰ εἶπῃ ὅτι κάτι ἐκρίθηκε, κάτι ἐμορφοποιήθηκε, κάτι ὠριστικοποιήθηκε. Αὐτὸ πιά σὰν ἐπῆρε τὴν ὀριστικὴν του μορφή ἔπαψε νὰ ἔχη ἐντελεχειακὴ ἐνεργητικότητά· μας εἶναι πιά ἀχρηστο, ξεκινᾶμε γιὰ νέες μορφές. Ὅλη αὐτὴ ἡ διαδικασία θὰ πρέπει νὰ μποροῦμε νὰ τὴν παρακολουθήσωμε στὴν περιοχὴ τῆς κριτικῆς ποὺ ὑποτίθεται πὼς εἶναι μιὰ αὐτοανασκόπηση κάθε ἐποχῆς. Ἐχομε τὴν εὐτυχία νὰ ἔχωμε καὶ ἐπίσημη Ἀκαδημαϊκὴ Κριτικὴ. Καλὸ θὰ εἶναι λοιπὸν νὰ ἰδοῦμε τὸ τί μπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ ἡ Κριτικὴ αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὴ μορφή ποὺ παρουσίασε ὁ Διονύσιος Σολωμός, γιὰ τὸν ὁποῖο ὅλοι οἱ κριτικοὶ συμφωνοῦν πὼς ἔδωκε κάτι ὀριστικὰ καθωρισμένο.

Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Η ΑΜΑΡΤΩΛΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Γυρίζεις ἀπ' τὸ ραντεβοῦ τὰμαρτωλὸ τὸ πρῶτο
καὶ φαίνονται στὰ μάγουλα στὰ χεῖλη πλιὸ πολὺ
τάχνάρια τῶν νωπῶν φιλιῶν, καὶ τὸ βαρὺ σου χνῶτο
μουρίζει ἀψέντι καὶ λικέρ.

— Κυρία ἀμαρτωλή.

Κι' ὅταν, γυρνώντας σπιτί σου ἀποσταμένη κ' ἔρμη
τὸ πλιὸ μικρὸ ἀγόρι σου σοῦδωκ' ἕνα φιλι
στὰ χεῖλη σου τὰμαρτωλά, μιὰν ἀπόκρυφη εἶδα θέρμη
νὰ ζῶνῃ τὰ μελίγγια σου

— Μητέρα ἀμαρτωλή.

Κι' ὅταν τὸ βράδου γέρνοντας στὴν ἀγκαλιὰ τάντρός σου,
ψηλὰ τὰ νυφοστέφανα κι' ἡ Παναγία ἡ καλὴ
μέσ' ἀπ' τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, φαντάζαν ὄλα μπρὸς σου
σὰν νὰ σὲ καταριόντανε

— Γυναίκα ἀμαρτωλή.

Κ. Ντ.ς

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Ο ΧΕΓΚΕΛ ΚΑΙ Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Ὁ Χέγκελ ὑπῆρξε ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔζησε σὲ πολιτικὲς καὶ μορφωτικὲς συνθήκες διάφορες ἀπ' τὶς δικές μας· πρὸ πάντων ὅμως ὑπῆρξε μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα μὲ πλούσια ἀτομικὰ στοιχεῖα, φωτισμένη μὲ μοναδικὴ γοητεία κι' ὡς ἐκ τούτου ἡ σκέψη του, μὲ περίσες ζωτικὲς δυνάμεις, τροφοδότησε τὰ πιὸ ποικίλα φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ μεταγενέστερα ρεύματα, ἀπ' τὸν ἱστορικὸν ὕλισμό κι' ἀπ' τὸν θετικισμό ὡς τὸν ἰδεολισμό τοῦ Κρότσε καὶ τοῦ Τζεντίλε, ἀπ' τὸν ἀναρχισμό τοῦ Στίρνερ ὡς τὶς διάφορες ἀντιλήψεις περὶ κράτους ἐξεταζομένου σὰν περιοχὴ καὶ σὰ δύναμη ἐπέκτασης.

Ὅλη ἡ ἠθικὴ τοῦ Χέγκελ φθάνει σ' ἀνώτατο ὄριο στὴν ἐννοια τοῦ κράτους ὅπου, ὅπως λέει, ἐνυπάρχει ἀκριβῶς ὁ ἠθικὸς νόμος σὰν ἀντικειμενικὴ θέληση, ἡ ἠθικὴ ἰδέα ζωντανὴ μέσα στὴν ὁποία τὸ ἄτομο φθάνει στὴν ἀκέραια συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ βρίσκει τὴν πραγματικὴν, συγκεκριμένην του ἐλευθερία. Τούτῃ ἡ βεβαίωση εἶναι σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση μὲ τὶς θεοφωτιστικὲς θεωρίες ποὺ ἀπ' τὸ 700 ὡς τώρα ἀκόμη, διατηρήθηκαν, καὶ πηγάζει ἀπ' τὴ βαθεῖα φιλοσοφικὴ ἀνανέωση ποὺ ὀφείλεται στὴν κριτικὴ τοῦ Κάντ. Οἱ συμβατικὲς θεωρίες διαλύονται διχῶς ἀπομεινάρια στὴν ἐννοια τῆς ἐνυπαρξῆς τοῦ κράτους στὴ συνείδηση τοῦ καθένα καὶ τῆς ἐξάρτησης τοῦ ἀτόμου ἀπ' τὸν ἱστορικὸ κόσμον. Δὲ στέκει ἔτσι τὸ κράτος ἀπλὸ

ὄριο ἀντικρου στήν ἀτομική δράση, μήτε εἶναι ἐγγυητής γιά τὰ ἀτομικά συμφέροντα πού τάχα ξεπροβάλουν πρῖν καί ἐκτός ἀπ' τήν κρατικήν ἐνέργεια. Τό ἄθελο καί ἀναρμόδιο, μπρός στήν πνευματική σχηματῆση τοῦ λαοῦ του καί στή γέννηση τῶν ἀτομικῶν ἐπιδιώξεων καί συμφερόντων, Κράτος, ἀφήνει τή θέση του σ' ἕνα ἄλλο, πούνε ἀρχή σχηματοποίησης τῶν πολιτῶν του σ' ὅλη τήν ἀνθρώπινη τους ἀξία, ἰδανική πραγματικότητα, ἐσωτερικός ὀργανωτής τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους πού παράλληλα μέ τό κράτος φυτρῶνουν καί τρέφονται, νόμος σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο τό ἄτομο γίνεται ἀνθρωπος μέ ὀλοκληρωμένη τή συνείδηση γιά τίς σχέσεις μέ τίς ὁποῖες ἐξελισσεται ἡ ἐσωτερική του ζωή. Ἡ ἀντίληψη πῶς ὁ ἀνθρωπος εἶναι φύση ἰδανικά προγενέστερη τῆς κοινωνίας, ἀντίληψη πούταν ἡ πρώτη ρίζα τοῦ συμβατισμοῦ καί τοῦ ἀτομισμού, ξεσκεπάζεται ἔτσι στήν ἀφηρημένη της ἔννοια. Ὁ ἀνθρωπος εἶναι πάντα ἀνθρωπος μιᾶς κάποιας κοινωνίας ὀρισμένων ἀνθρώπων, καί συγκεκριμένη πραγματικότητα εἶναι ἡ ἱστορία, ὅπου ὁ καθένας ἔχει τή θέση πού κατορθώνει νά πάρῃ μέ τήν προσπάθειά του πρὸς τ' ἀπάνω καί μέ τήν προσωπική του δράση. Ἀλλ' ἂν ὁ καθένας αὐτός ἀντιστέκεται στήν κοινωνική ζωή, πού ὡστόσο τόν γέννησε, κι' ὅπου μονάχα θά μπορούσε νά ζήσει, ἀντιστέκεται κατά βάθος στόν ἴδιο ἑαυτόν του, χάνοντας τήν ἰδιαιτέρη ἀνθρώπινη του ἀξία καί τήν ἴδια δυνατότητα τῆς σκέψης καί τῆς δράσης του. Καί πραγματικά στό κράτος βρίσκουμε τήν περιοχὴ τῶν ἀληθινῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς μας μέ τὰ ἱστορικά της καθέκαστα, περιοχὴ ὅπου καί μόνο συγκροτεῖται ἡ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ἔθνων. Ἡ ἀτομική ζωὴ ἔτσι μονάχα εἶναι δυνατό νά νοηθῇ: σάν ἀνάπτυξη τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, καί θάχη τόσο περισσότερη ἀξία, ὅσο πιὸ σταθερὴ θά πραγματοποιηθῇ ἡ σύνθεση τῆς καθολικότητος τοῦ κράτους μέ τήν ἰδιαιτέρη πρωτοτυπία τοῦ καθένα· σύνθεση τούτη τῆς ἐλευθερίας καί τοῦ νόμου, ὅπου ὁ νόμος συνταυτίζεται μέ τή ζωὴ τοῦ ἀτόμου, πού ἐξυψώνεται ὀλοένα πάνω ἀπ' τόν ἴδιο ἑαυτόν του, καί ὅπου ἡ ἐλευθερία πλουτίζεται μέ τίς δυνάμεις τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, καί ἀποκτάει περιεχόμενο ἀντάξιο τῶν δυνάμεων αὐτῶν. Κάποτε τὰ νόμιμα καθορισμένα δικαιώματα ἕνεκεν ἔθνους καί μιᾶς πόλης, ὀνομάζονταν ἐλευθερίες: καί πραγματικά κάθε

ἀληθινός νόμος εἶναι μιὰ ἐλευθερία ἀφοῦ περιέχει τὸν ὀρθολογικὸ καθορισμὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος καί συνεπῶς ἕνα στοιχεῖο τῆς ἐλευθερίας. Ἐξ ἀντιθέτου γενικά πιστεύεται πῶς καθένας πρέπει νά περιορίζη τήν ἐλευθερία του σχετικά μέ τήν ἐλευθερία τῶν ἄλλων καί πῶς τό κράτος εἶναι κατάστασις ὅπου πραγματοποιεῖται αὐτός ὁ ἀμοιβαῖος περιορισμός, κι' οἱ νόμοι τὰ ὄρια. Σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς ἀπόψεις ἡ ἐλευθερία νοεῖται μόνο σὰ συμπτωματικὴ ἰδιαιτροπία καί αὐθαίρεσις. Πόσον ὁ φασισμὸς πλησιάζει σ' αὐτὴ τήν ἀντίληψη περὶ κράτους, καί πῶς εἶναι γι' αὐτὸ ἀνάγκη νά προσανατολισθῇ πρὸς αὐτὴ τήν κατεύθυνση, γίνεται φανερό ἀπ' τὴ ριζικὴ του ἀντίθεση πρὸς τὸ δημοκρατισμὸ. Τὸ νά σώσῃ τό κράτος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ὅπου τόχαν καταδικάσει οἱ διάφοροι ἐκφυλισμοὶ τοῦ δημοκρατισμοῦ, εἶχε τὴν ἔννοια νά ἐξυψώσῃ τὸ γόητρό του ἀντικρου στὰ ἄτομα καί στοὺς ἰδιαιτέρους ὀργανισμοὺς πού ἐντὸς του ἀντιπροσωπεύουν τὸ πολυσύνθετο μηχανῆμα τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων. Καί τοῦτο δίχως νά καταπνίξη τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία πού ἀπέκτησε πιά ἱερότητα σ' ὅλη τὴ σύγχρονη σκέψη. Ὁ μοναδικὸς δρόμος γιά τὴν ἐπικράτηση τῆς νέας αὐτῆς ἐπιδιώξεως ἦταν ἀκριβῶς ἐκεῖνος, πού ὑποδεικνύει ἡ ἀντίληψη τοῦ Χέγκελ γιά τὸ κράτος παρμένο ὡς ἀντικειμενικὴ θέληση. Οἱ διάφορες δημοκρατικὲς θεωρίες προσανατολισμένες πρὸς μιὰ ἐπικράτηση τοῦ ἀτόμου ἐξεταζομένου ὡς ἐξωτερικὴ κατάσταση τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, εἶχαν δίχως ἀμφιβολία μεγάλη ἱστορικὴ ἐπίδραση κατὰ τοῦ δογματισμοῦ περὶ θεοῦ δικαίου ἢ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξουσίας, καί κατὰ τῶν διαφόρων μορφῶν πού ἀπὸ τοῦτες τίς ἀρχές τροφοδοτοῦνται. Σ' αὐτὲς τίς δημοκρατικὲς θεωρίες, ὀφείλεται δίχως ἄλλο ἡ ἐπικράτηση τῶν λαϊκῶν δυνάμεων στόν κύκλο τῆς πολιτικῆς ζωῆς, μέ τὴν στέρηση μερικῶν δικαιωμάτων, πού στήν πρώτη τους μορφή εἶναι περισσότερο ἀπὸ δικαιώματα, συμφέροντα ἀτομικά, ὅσο κι' ἂν ἀπακτοῦν μεγαλύτερη ἰσχὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἔνωσός τους μέ τοὺς διάφορους ὀργανισμοὺς τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Στὴν ἐξουσία, παρμένη ὡς ὀρισμένο διδόμενο ἀντιτάχθηκε ἡ ἐλευθερία παρμένη κι' αὐτὴ ὡς ἄλλο διδόμενο, σὲ μιὰ ἀντίθεση μέσα στὰ ὄρια τῆς ὁποίας ἐξελιχθηκε

ή κοινωνική πάλη της εποχής μας. Το κράτος νοούμενο έτσι άφηρημένα, καταντούσε να χάνη τους χαρακτήρες της ιστορικής του σύστασης και τή συγκεκριμένη του αξία· σ' αυτό άρχιζε να ύποκαθίσταται ή κοινωνία δίχως χρόνο και χρωματισμό, κείθε άπ' τήν έννοια της πατρίδας. Ο δημοκρατισμός έκανε να φυτρώσουν οί διάφοροι άναρχικοί συμβατικοί διεθνισμοί. Φθάσαμε έτσι στο να χάσουμε κάθε ζωντανή άρχή συναρμολόγησης, κάθε έξουσία που νάχε το δικαίωμα να ζητήσει και τήν όλικήν άκόμη θυσία του άτόμου. Και έπειδή τά δικαιώματα άνήκαν όλα στο άτομο, καταντούσε το δικαίωμα να ναι το άτομο αυτό καθ' έαυτό· έντελώς αντίθετα λοιπόν άπ' τήν αντίληψη του Χέγκελ, σύμφωνα με τήν όποία «καθήκον και δικαίωμα είναι συνηφασμένα σε μιá ίδια σχέση» και «το άτομο ύποτεταγμένο σχετικά με τά καθήκοντά του, βρίσκει στήν εκτέλεση αυτών ως πολίτης, τήν προσωπική του άμυνα και τήν άμυνα της ιδιοκτησίας του, τήν έκφραση της συγκεκριμένης του ούσίας, τή συνείδηση και το συναίσθημα του έαυτού του και του ότι είναι μέλος ενός συνόλου» (1).

Πρώτα άπ' όλα ο Φασισμός άναγνώρισε τήν άνάγκη μιás νέας μορφής κρατικής έξουσίας που νάταν σε θέση να δώσει στο λαό μιá πιό έσωτερική άρχή συνοχής και πειθαρχίας, και άνάμεσα σ' αυτή τήν ένεργεία της να μπορούσε ν' αντιμετώπιση τά πιό σοβαρά προβλήματα της χώρας άπ' τήν πρώτη τους άκόμη έκδήλωση, κινούμενη, καθώς λένε, άπό το κέντρο προς τήν επιφάνεια. Σ' αυτή τήν έργασία δέν έπαρκοισε βέβαια το διαχειριστικό και λαϊκό—με τήν άρνητική σημασία της λέξης—κράτος που όνειρεύονται οί δημοκρατικοί. Στην άτομική θέληση, όπως στη ρίζα κάθε έξωτερικής έκδήλωσης της κοινωνικής ζωής, επιβάλλεται ή ιδανική και ιστορική άναγκαιότητα που το κράτος μπορεί όλοκληρωτικά ν' αντιπροσωπέψη όταν το ίδιο τουτό κράτος, νοείται σαν πραγματοποίηση της ήθικής ιδέας, ήθικό πνεύμα μιá που είναι έκδηλωμένη θέληση, σύμφωνα με τήν ψηλή επινόηση του Χέγκελ. Και πρό πάντων ήταν άνάγκη στήν έξίσωση και τήν επακόλουθη έξουθένωση

(1) Χέγκελ: Σχεδιάσματα φιλοσοφίας του δικαίου.

των αξιών όπου οδηγούσαν οί δημοκρατικές τάσεις, ν' αντικαταστάνονταν ή έλεύθερη ανάπτυξη των έθνικών δυνάμεων με τή βοήθεια μιás πνευματικής ιεραρχίας όπου το κράτος θα άπλωνόταν στις διάφορές του λειτουργίες και στους διάφορους βαθμούς του πνευματικού και ήθικού του πλούτου. «Έλευθερία και ισότητα είναι άπλές κατηγορίες όπου συχνά συνοψίζεται αυτό που έπρεπε ν' αποτελέη το βασικό όρισμό, το σκοπό και το τελευταίο αποτέλεσμα του συντάγματος.

Παρ' ότι ή βεβαίωση που βρίσκεται εδώ είναι άληθινή, 'κείνο που μειονεκτεί σε παρόμοιους όρισμούς, είναι κυρίως το άφηρημένο τους. Και όταν παραμένουν σ' αυτήν τήν μορφή της άφηρημένης έννοιας, οί ίδιοι αυτοί άκριβώς έμποδίζουν να ξεπροβάλη ή και καταστρέφουν το συγκεκριμένο, μ' άλλα λόγια μιá οργάνωση του κράτους, ένα σύνταγμα και γενικά μιá κυβέρνηση. Με το κράτος έχουμε τήν άνισότητα, τή διαφορά μεταξύ κυβερνουμένων και κυβερνούντων: τήν έξουσία, τους άνωτερους λειτουργούς, τους έντεταλμένους κ.τ.λ. Η άρχή της ισότητας άποκρούει κάθε διάκριση και συνεπώς δέν άφήνει να ύπάρχη κανένα είδους κράτους» (1).

Και ή ίδια πρακτική άποδοχή της άρχής αυτής του Χέγκελ περί ήθικού κράτους, όπου και για το όποιο σχηματίζονταν οί έλευθερίες, όταν μάλιστα σημειωθή ή αξία του κράτους ως άρχής ικανής να καθορίση τήν κατεύθυνση μιás κυβέρνησης, θα άρκοüse να συνδέση στήν όλη αντίληψη του Χέγκελ, τά κριτήρια που: ή φασιστική κυβέρνηση πραγματοποίησε στους διαφόρους κλάδους της δράσης της.

Στο πολύπλοκο σύστημα της φιλοσοφίας του Χέγκελ, θάταν δυνατό να επιδείξη κανείς σε κάθε βήμα, σχέσεις με τά πιό ψηλά διοικητικά κριτήρια της κυβέρνησης του Μουσσολίνι, μ' έχοντες σκοπό τή συντομία, άρκεί να ύποδειχθή εδώ μόνο μιá σχέση, σχετικά με τήν κοινοβουλευτική αντιπροσωπεία που μπορεί να θεωρηθή κι' ως το τέρμα όλης της πολυσύνθετης οργάνωσης της εργασίας που πραγματοποίησε ο Φασισμός.

«Οί πολίτες, όχι με τήν ιδιότητα ενός έκάστου, αλλά ως πο-

(1) Ιταλική έγκυκλοπαίδεια, Τόμος 3ος, σελίς 458.

λίτες στην δημοκρατική μορφή των έκλογων, ως οργανικά άτομα, ως τάξη, έρχονται να πάρουν μέρος στη ζωή του Κράτους»⁽¹⁾).

«Μιά δύναμη ή δράση στο κράτος ποτέ δεν πρέπει να εμφανίζεται άσχημάτιστη και ανόργανη, αρχίζοντας δηλαδή από την αρχή της πολλαπλότητας και του πλήθους»⁽²⁾ και άλλοθι «Είναι φανερό, λέει ο Χέγκελ, το συμφέρον, να βρίσκονται μεταξύ των βουλευτών, για κάθε ειδικό μεγάλο κλάδο της κοινωνίας, για το εμπόριο, ως ποῦμε, για τη βιομηχανία κ.τ.λ., πρόσωπα που να γνωρίζουν τους κλάδους αυτούς βαθειά και σ' αυτούς τους ίδιους ν' ανήκουν».

Τώρα έπειδή σε μια ακαθόριστη διαλογία ή σοβαρή αυτή περίπτωση είναι αφημένη εις τὸ ἔλεος τῆς συμπτωματοκότη-
τας, κι' από τ' άλλο μέρος, έπειδή καθέννας από αυτούς τους κλάδους έχει ἴσα δικαιώματα απέναντι στους άλλους ν' αντιπροσωπεύεται, είναι εὐνόητο πῶς ὁ Χέγκελ ὁμιλεῖ για μιὰ βουλή συντεχνιών, στὸν τύπο 'κείνης που σε λίγο καιρὸ ἢ κυβέρνηση τοῦ Μουσολίνι θὰ δώσει στὴν Ἰταλία: μιὰ βουλή δηλαδή που δὲν θὰ εἶναι πιά μιὰ ἔκφραση τάξεων, κομμάτων, πελατείας, προσωπικότητων, ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ ἐκδήλωση τῶν πιὸ δραστικῶν καὶ ζωτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἔθνους, ἐνέργειες ὅλες ὀργανωμένες καὶ στραμμένες πρὸς τὴν οἰκονομικὴ, ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ εὐημερία ἑνὸς ἐκάστου καὶ τοῦ συνόλου πραγματοποιώντας ἔτσι τὴν ἀντίληψη περὶ κράτους τοῦ Χέγκελ. Κράτους συνολικοῦ που ἀπορροφάει, μετασχηματίζει καὶ ἐνδυναμώνει ὅλες τὶς ἐνέργειες, ὅλα τὰ συμφέροντα, ὅλες τὶς ἐλπίδες τοῦ λαοῦ.

Καὶ ἔτσι σήμερα ἀκόμη, γίνεται πάλι ἡ Ρώμη, δίδαγμα στὸν κόσμο.

PIO VITI

Μετάφραση Μ. Η.

(1) Ἰταλικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, Τόμος 3ος, σελὶς 467.

(2) Ἰδίου Τόμος καὶ σελίδα.

„ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ“ ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

(2η Συνέχεια)

Οἱ δύο ἄνθρωποι εἶχαν συναντηθεῖ κι' ἄλλοτε: στὸ τυπογραφεῖο πρῶτα, ὅπου ὁ Γιάννης Χαλκιάς θέλησε κάποτε νὰ μιλήσει μὲ τὸ διευθυντὴ τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης», καὶ στὸ κεντρικὸ μαγαζὶ κατόπιν, εὐθὺς ὡς ἄρχισε νὰ κοινολογεῖται ἡ δισυπόστατη ιδιότητα τοῦ κύρ Ἀντρέα. Ὁ νέος γύρευε στὴν ἀρχὴ νὰ δώσει στίχους· ἐπέμενε μετὰ γιὰ μιὰ ὁποιαδήποτε, ἔστω καὶ βαρειά, ἔστω καὶ κακοπληρωμένη θέση στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ. Ἰκέτευε στὸ τέλος ἕνα μισθό, ἕναν τιποτένιο μισθὸ στὸ κατάστημα. Τώρα, σὰν πεινασμένος σκύλλος, ἐρχότανε καὶ δῶ, στὸ μουγγὸ σπίτι τοῦ γέρου, δίχως ὁ ἴδιος νὰ ξέρη βέβαια τι μπορούσε νὰ ζητήσει.

Σὰν βρέθηκαν στὴ στενὸμακρὴ αἴθουσα τοῦ γραφείου, ὑποκρίθηκαν κι' οἱ τρεῖς μιὰ σιωπηλὴ σκηνή. Ὁ μικρὸς μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο πρὸς τὸν ἄγνωστο, ἀπομακρυνότανε σιγά, ἀναμένοντας ν' ἀρπάξει μιὰ φράση τῆς συνομιλίας που θὰ ἔπλεκε τὴ γνωριμία τοῦ θειοῦ του μὲ τὸν ἀλήτη. Ὁ γέρος, μὲ σκυφτὸ κεφάλι, γιὰ νὰ κρύψει ἕνα μορφασμὸ που στράβωνε τώρα τὸ στόμα του, (κι' ἦταν ὁ μορφασμὸς αὐτὸς σὰ μιὰ ἐκδήλωση προσωπικῆς του χρήσης που συνόψιζε τὶς διάφορες ιδέες κι' ἀποφάσεις που ἔχε στὸ μεταξὺ λάβει πάνω σὲ τούτη τὴν ὑπόθεση), ὁ γέρος λοιπὸν προχωροῦσε σέρνοντας τὰ βήματα, πρὸς ἕνα κάθισμα σιμὰ στὸ γραφεῖο του. Κι' ὁ Γιάννης Χαλκιάς, ἀκίνητος κοντὰ στὴ θύρα, εἶχε πάρει ἀποφασιστικὰ ὕφος καταδικασμένου ἀνθρώπου.

Ὅπως τανᾶει κανεῖς σιγά-σιγά, ἕνα μικρὸ, ἕνα τόσο-δὰ λαστιχάκι, καὶ τὸ μακραίνει μὲ φόβο μὴν τοῦ ξεφύγει, κι' ὄλοένα λεπτένεται τοῦτο καὶ ξασπρίζει ὡς πού ν' ἀφήσει ἕναν ἀνεπαίσθητο μεταξένιο ἤχο γιὰ νὰ σπάσει, κατόπιν, χτυπώντας σὰν καμπούκι τὰ δάχτυλα που τὸ κρατοῦσαν, ἔτσι κι' ἡ βουβὴ σκηνὴ τῶν τριῶν προσώπων, ἀφοῦ σύρθηκε μὲ προσοχὴ κι' ἐπίμονα, δὲ μπόρεσε, ὅπως ἦτανε κι' ἐπόμενο, νὰ συγκρατήσῃ τὸ ξαφνικὸ ξέσπασμα τοῦ γέρου.

—Λοιπόν;!

Ἡ φωνή του ἦταν ἀποκρουστική, ἄγρια, στριγγιά.

Ἡ πὶ ἀσήμαντη λέξη, εἰπωμένη μὲ τέτοιον τρόπο, ἀποκοτοῦσε ἔννοια συγκεκριμένης ἀπειλῆς. Ἀκολούθησε μιὰ ἀστραπιαία κίνηση, μιὰ ἀπτόμη ἀλλαγὴ τῆς σκηνοθεσίας, μὲ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ παιδιοῦ, ἀπ' τὸνα μέρος, καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ Γιάννη Χαλκιᾶ ἀπ' τ' ἄλλο, νὰ σβυστῇ πρὸς τὴ σκιά τοῦ τοίχου, καμπουριάζοντας καὶ συμμαζεύοντας ὅσο τοῦ ἔταν δυνατό τ' ἀνοικνόμητα μέλη του.

Κύριο πρόσωπο, ὁ φοβερός ἄνθρωπος μὲ τὸ μούσι, ἐξακολούθησε.

—Γράφετε στίχους καὶ γυρεύετε θέση. Τί μπορείτε νὰ κάμετε; Σὰς ἔλκει τὸ περιοδικό μου. Τὸ ἀγοράζετε; γραφήκατε συνδρομητής; Ἔρχεστε ἐδῶ, τρεῖς μέρες συνεχῶς. Δὲ σὰς δέχομαι: ἐπιμένετε. Στὸ τυπογραφεῖο τὰ ἴδια. Παρακαλῶ: καθήστε. Ὅχι 'κεῖ...Ἐδῶ, ἔτσι μάλιστα. Ἔχετε πιστοποιητικά; σπουδάζετε ἀκόμη;

—Ὅχι.

—Τελειώσατε; Τί; ἀνώτερες σχολές; Ἑλληνικὰ ξέρετε;... Παρακαλῶ: μὴ διακόπτετε: θὰ δικαιολογηθῆτε μετὰ....Ἡ ἐπιθεώρησή μου εἶνε μιὰ σοβαρὴ ἐκδήλωση ἀνθρώπων πού κάτι παριστάνουν. Ὑπάρχουν, φίλε μου, στὴ ζωῆ, διάφορες ἀξίες. Οἱ πραγματικὲς καὶ οἱ ὑποθετικὲς. Σεῖς, ἂν δεχθοῦμε ἔτσι, μιὰ στιγμή, γιὰ τὸ κέφι μας μονάχα, πὼς κάτι πρέπει νὰ εἴστε, δὲ θὰ ξεφύγετε φυσικὰ ἀπ' τὴ δεύτερη κατηγορία. Ἀλλὰ γιὰ νὰ βρῆτε καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη θέση, ἔχετε ἀνάγκη βοήθειας, σὰς χρειάζονται στηρίγματα, ξένο φῶς, ξένες πλάτες, ξένη δύναμη. Πρέπει νὰ δανεισθῆτε ὅλ' αὐτὰ ἀπὸ τρίτους: ἀπὸ μένα τὸν ἄλφα καὶ τὸ βῆτα. Μὲ ποιά ἐγγύηση ὁμοῦ; Τί μπορείτε νὰ προσφέρετε; Ὁλος ὁ κόσμος σὰν φτάνει στὴν ἡλικία σας πιστεύει πὼς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθῆ. Ἐδῶ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς κοινωνικῆς παρεξήγησης. Νὰ ἐργασθῆ, γιὰ ποιόν; Γιὰ τὴν ὁμαδικὴ εὐτυχία; Κανείς, κύριέ μου, δὲν ἐργάζεται γιὰ νὰ ἐξυπερετήσῃ τοὺς ἄλλους: νὰ τὸ νοιώσετε καλά. Ὅλοι βάζουν τὸ ἐγὼ τους στὸ πρῶτο πλάνο. Τούτῃ τῇ στιγμῇ, μοῦ προσφέρετε τίς ὥρες, τίς ἡμέρες, τίς γνώσεις σας, τὴν ἐργασία σας, τ' ὄνομά σας, μὲ σκοπὸ νὰ τ' ἀφαιρέσετε ὅλ' αὐτὰ ἀπὸ μένα.

Ἔχω τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ σὰς φέρω ἐμπόδια. Εἴστε ποιητής, καὶ χτυπάτε στὴν πόρτα ἑνὸς ἄλλου ποιητοῦ. Θὰ σὰς δώσω μιὰ θέση στὸ κατάστημα γιὰ νὰ φορτώνετε παραγγελίες καὶ μιὰ πρόσθετη ἀπασχόληση ἐδῶ γιὰ νὰ μοῦ διορθώσετε τὰ δοκίμια.

Μισθό, τόσα. Δέχετε;

— Δέχομαι.

Ἔτσι, καὶ δίχως τὴ μεσολάβηση καμμιάς φανερῆς αἰτίας γιὰ τὴν ξαφνικὴ ἀλλαγὴ συμπεριφορᾶς τοῦ γέρου πρὸς τὴν πενιχρὴ ὑπόσταση τοῦ Γιάννη Χαλκιᾶ, προσελήφθηκε τοῦτος μὲ τὰ ἀπελπιστικὰ γλίσχρα «τόσα τὸ μῆνα» ὑπάλληλος στὸ μαγαζὶ καὶ διορθωτής, βιβλιοθηκάριος, μεταφραστής, συντάκτης κι' εἰσπράκτορας ἀκόμη στὴ «Νέα Ἐπιθεώρηση τέχνης καὶ Γραμμάτων».

Δὲ μένει ὡς τόσο τίποτε, δίχως ἀντιστάθμισμα, στὴν ἀδικη κατανομὴ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Ἡ σύγχυση πού ἐξαφανίζει ὀλοτέλα τὸ χωρισμὸ μεταξύ πραγματικῆς καὶ ὑποθετικῆς ἀξίας, εἶνε κι' ἡ κοινὴ πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀντλοῦν τὸ διάφορο ἰδανικό τους κόσμο, ἄνθρωποι σὰν τὸ Γιάννη Χαλκιᾶ καὶ τὸ γέρο μὲ τὸ μούσι. Καμμιά ἀμφιβολία, αἴφνης, πὼς τὰ βιβλία τοῦ κύρ Ἀντρέα, ἀποκοτούσαν ξεχωριστὴ σημασία, κι' ἀποτελοῦσαν πλούσιο κι' ἀνεκτίμητο συμπλήρωμα τῶν «τόσων τὸ μῆνα» τοῦ νέου ποιητῆ. Ἦσαν ἀφθονα στὰ ράφια. Πρῶτα, πρῶτα οἱ Ἕλληνες κλασσικοὶ τοῦ Φέξη, καὶ οἱ ἴδιοι ἀκόμη στὴ γαλλικὴ ἐκδοσὴ μὲ τὴν κουκουβάγια στὸ ξώφυλλο. Ἔπειτα οἱ κίτρινοι τόμοι τοῦ *Mercur de France*, τοῦ *Flammarion*, τοῦ *Hachette*, τοῦ *Plon* ἢ τοῦ *Garnier*: τὰ φυσικὴ βιβλία τοῦ *Alcan* καὶ τοῦ *Foussquelle*: τὰ λευκὰ τῆς *N.R.F.* καὶ τῶν *éditions Montaigne*: τὰ πράσινα, φθηνὰ τῆς *Renaissance* καὶ τὰ ποικίλα τοῦ *Colin*. Ἰταλικά τοῦ *Hoerli*, τοῦ *Treves*, τοῦ *Laterza*, τοῦ *Carabba*, κι' ἄλλα γερμανικά τοῦ *Heiz* τοῦ *Tauchnitz* ἢ καὶ τοῦ *Gross*. Μαζὶ σύγχρονα ρωμέτικα σωρό-σωρό· κι' ἄλλα ἀπ' τίς ἐκδόσεις τοῦ Ἀνέστη Κωνσταντινίδη, τῆς Παλιγγενεσίας, τοῦ Σιδέρη, τῆς Ἐστίας, τοῦ Βασιλείου, ἀγορασμένα ὅλα ἀπὸ δεύτερο χέρι, κι' ἀκατάλληλα γιὰ τὸ μαγαζὶ ὅπου βρίσκονται ἄλλες παλιές ἐκδόσεις τοῦ XVII, XVI καὶ XV ἀκόμη αἰῶνα, τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τῆς Βιέννης,

τῆς Βασιλείας, τῆς Νυριμβέργης, τῆς Λειψίας κι' ἄλλων δεινῶν καὶ διαφόρων κέντρων πνευματικῆς ἐκδήλωσης.

Εἶχαν τοποθετηθεῖ ὅλ' αὐτὰ στὸ σπῆτι τοῦ Κυριακού Γραφείου τώρα τελευταῖα ὡσάν, ἡ ἐκδοση τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης», κι' ἡ ἐδῶ ἐγκατάσταση τῶν γραφείων, νάχαν ἐπιβάλλει τὴν πρόσθετη τούτη διακόσμηση.

Ὁ κύρ Ἀντρέας γνώριζε καλὰ ποιά ἦταν ἡ ἀξία καὶ σὲ τί πραγματικά τὸν ἐξυπερετοῦσαν τόσα βιβλία· ἀηδίαζε λοιπὸν μὲ τὸν παιδιάτικο ἐνθουσιασμό τοῦ Γιάννη Χαλκιᾶ. Γιὰ νὰ μειώσῃ μάλιστα τὴν ὑπερβολικὴν ἐκείνου βουλιμία, φρόντισε κάποτε νὰ παρατηρήσῃ, πῶς πρέπει νὰ μαντεύῃ κανεὶς ποῦ βρίσκεται ἡ σοφία καὶ ἡ ποίηση.

— Μὴ χάνετε τὸν καιρὸ σας, κύριε. Δὲν ξέρετε ἀκόμη τί ζητᾶτε. Ἐγὼ τὴν ποίηση, τὴν ἀληθινὴ ποίηση, τὴν ἔχω ἐκεῖ.

Κι' ἦταν κείνο τὸ «κεῖ» τ' ἀπαγορευμένο σκαλιστὸ ἐρμάρι. Ποιητὲς ὑπῆρχαν βέβαια καὶ στ' ἀνοιχτὰ ράφια: ἀπ' τὸν Ζαλοκώστα, τὸν Τυπάλδο, τὸν Κρυστάλη, τὸν Παλαμᾶ, τὸ Μαλακάση καὶ τὸν Οὐράνη, ἀπ' τὸν Σολωμό, τὸ Foscolo, τὸν Hugo, τὸν Apollinaire, καὶ τὴν Jeannette Loverdo, παλιοὶ καὶ νέοι, οἱ ἔτσι κι' οἱ ἄλλοιῶς, πλῆθος ὀλόκληρο ἠρώων, εἶχε καρφῶσει στὶς σελίδες τῶν τόμων ποῦ βρίσκονταν στὴ διάθεση τοῦ ἀναγνώστη, ζωντανὰ ξεσκίδια ἀρπαγμένα ἀπ' τὸ τομάρι τῆς ποιητικῆς χίμαιρας ποῦ κυνήγησαν στὸ πέρασμά τους. Ἀλλὰ ἡ ἄλλη, ἡ κρυφὴ κι' ἄγνωστη, δίχως τίτλους κι' ὀνόματα ποίηση τοῦ ἐρμαριοῦ, ἀποκτώντας τὴν αἴγλη καὶ τὴν ἱερότητα συμβόλου, ἀπρόσιτη κι' ἀόρατη στὸ μυστικὸ της καταφύγιο, ἐρχόταν ἔτσι νὰ ἐπεκτείνει τὰ μειονεκτήματα τοῦ νέου.

Κεῖνο ποῦ ἀσφαλῶς δὲν ἔπρεπε νὰ μένη ἀόρατο πολὺν καιρὸ ἀκόμη, ἦταν τὸ βιβλίον τοῦ Ψελλοῦ: ὁ τρίτος τόμος ποῦ μὴ κρυμμένος στὸ μαγειριό, μὴ πίσω ἀπ' τὸ ντιβάνι, καὶ τέλος στὴ σοφίτα ὅπου μαζεῦονταν παλιὰ ξεχαρβαλωμένα ἐπιπλα, καὶ ποῦ χρησίμευε συνάμα γιὰ κοιτώνας στὸ μικρὸ, εἶχεν ἀξιολύπητα τσαλακωθῆ καταντώντας νὰ διατηρῆ ἀπ' τὴν ἀρχικὴ του ἐμφάνιση, μόνον τὸ σχῆμα.

Ἀντικρὺ στὸ Γιάννη Χαλκιᾶ τὸ παιδί τηροῦσε στάση εὐεργέτη. Πίστευε ἀκλόνητα πῶς ὁ ποιητὴς κάτι τοῦ χρωστοῦσε γιὰ τὴν πρόσληψή του. Τὸ πῶς καὶ πότε, φυσικὰ δὲν τὰ λο-

γάριαζε, μῆτε εἶχε νὰ δώσῃ λόγον σὲ κανένα. Πῶς εἶχε ὅμως, κάνει γιὰ χατῆρι του, τ' ἀδύνατα δυνατά, ἦταν φῶς φανερό: χρέος λοιπὸν τοῦ ποιητῆ νὰ τὸν βοηθήσῃ στὴν κατάλληλη στιγμή Περνούσανε στὸ μεταξὺ οἱ μέρες: γράμματα, δέματα, φτάνανε ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς χώρας. Ὁ κύρ Ἀντρέας, ὅχι ν' ἀντιληφθῆ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ βιβλίου, μὰ μῆτε στιγμή γι' ἀνάπαυση δὲ βόλευε τίς ὥρες ποῦ ἔμενε σπῆτι, κλέβοντας, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, πολύτιμον καιρὸ ἀπ' τίς ἄλλες σοβαρὲς του ἐργασίες. Ἦταν οἱ συζητήσεις, οἱ διορθώσεις, οἱ ἐπισκέψεις ποῦ πλήθηναν: νέοι, κυρίες, ἄνθρωποι σεβαστοὶ κι' ἠλικιωμένοι, μὲ σωρὸ χαρτιά στὶς τσέπες μιλοῦσαν ἀκατάπαυστα.

Ὁ γέρος ὑποκλεινόταν σ' ὄλους· συνόδευε πολλοὺς στὴν ξάθουρα, χτύπαγε στὸν ὄμο τοῦτον, κάτι ψιθύριζε στὸν ἄλλον... Κι' ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς, μικρὸς μεγάλος, εἶχε ὕφος σοβαρὸ καὶ περισπούδαστο. Ἄγνωστος κι' ἀσήμαντος στὸ τόσο πάει-ἔλα, σκιά σκιάς παρέμενε ὁ νέος ποιητῆς. Μῆτε ἔπαινος μῆτε κἂν λόγος γινότανε γι' αὐτόν. Ὡφειλε νὰ σκύβῃ, νὰ διορθῶνῃ, νὰ τυφλώνεται ὡς τὴ νύχτα δίχως φῶς (ἀπαγόρευε ὁ κύρ Ἀντρέας τίς σπατάλες), καὶ σὺν καταφθάνανε ἐξαιρετικοὶ ἐπισκέπτες, νὰ ξεγλυστράθῃ δίχως μιλιὰ, μὲ τὰ χαρτιά καὶ τοὺς φακέλους του, πρὸς τ' ἀπόμερο δωμάτιο τοῦ βάθους—τὸ μαγειριό—συντροφιά μὲ τὸ παιδί. Σὲ τέτοιες περιστάσεις, κι' ὅσο πιὸ σκληρὴ κι' ἀπότομη ἦταν ἡ προσταγὴ τοῦ γέρου, κούναγε ὁ ψηλὸς ποιητῆς δῶθε-κεῖθε τὸ κεφάλι, συνήθεια, τούτη, ποῦχε ἀποχτήσει τώρα τελευταῖα.

Μὰ κι' ἄλλες ἀστεῖες καὶ παράλογες συνήθειες, ξεδήλωνε μὲ τὸν καιρὸ, ὁ Γιάννης Χαλκιᾶς. Συνέβαινε αἴφνης, κεῖ ποῦ στεκόταν σὲ παράθυρο πρὸς τὴν αὐλή, ν' ἀναπηδάει καὶ ν' ἀποτραβιέται σὰ ζητώντας ν' ἀποφύγῃ κάποιον κίνδυνον ποῦ τὸν ἀπειλοῦσε ἀπ' ἔξω. Ὡς τόσο, δὲν ἔφευγε ὀλότελα. Ἄκουμποῦσε δεξιά, στὸν τοῖχο καὶ μάκραινε κωμικὰ τὸν ἀπίστευτα μακρὸν λαιμό του, ρίχνοντας δεξιά-ξερβά καὶ πέρα ματιὰς ἀνήσυχες. Ἄλλοτε, σὺν τύχαινε νὰ λείπῃ ὁ γέρος — συχνὰ συνέβαινε κι' αὐτὸ — ἀποσταίνοντας ἀπ' τὴ δουλειά, μὲ μάτια κουρασμένα, ράχη κυρτῆ, πιὸ πελιδνὸς καὶ σκελετωμένος στὸ λυκόφωσ τοῦ δειλινοῦ, ἐρχόταν νὰ διηγηθῆ ἱστορίες στὸ παιδί, ποῦ ἢ μὲ βιβλία, ὅπως πάντα, καταπιανότανε, ἢ

Έγραφε διευθύνσεις σε λωρίδες χαρτιού και σε φακέλους.

Ἄλλα οἱ ἱστορίες του αὐτὲς δὲν εἶχαν ἴχνος πιθανότητας, μήτε κὰν μοιάζαν παραμύθια, πὺ τέλος φαίνονται πὺς εἶναι παραμύθια· ἦσαν κάτι ἐξωφρενικὰ πράγματα γύρω ἀπ' τὸν ἴδιον ἑαυτὸ του, λὲς εἶχε ζήσει χρόνια ἀμέτρητα, καὶ σὲ λογῆς πολιτείες. Μιά ἀπὸ δαῦτες, ἔλεγε, συνέβηκε πρὶν τόσα ἔτη, στὴν ξένη χώρα ὅπου σπούδαζε.

— Βρεθήκαμε μιὰ νύχτα, κι' εἴμαστε τρεῖς φίλοι, σ' ἕνα ὑπόγειο κέντρο διασκέδασης. Ἔβρισκες 'κεῖ μέσα κάθε καρυδιάς καρῶδι: κι' ἦσαν ὡς τόσο οἱ κύριοι μ' ἐπίσημες ἐνδυμασίες, μονύελο στὸ μάτι, κι' ἄσπρα λουλούδια στὶς μπουτονιέρες, κι' οἱ κυρίες βαλμένες στὸ χρυσὸ καὶ στὸ μετάξι, μὲ φανταχτερά, στολίδια. Χόρευαν στὴν ἄκρη, σὲ στρόγγυλο χώρισμα, μισόγυμνες κοπέλες....

Τὸ παιδί κοκκίνιζε, ἀνοιγόκλεινε τὰ μάτια. Ξεροκατάπινε καὶ ρώταγε μὲ κοιμμένη φωνή.

— Μισόγυμνες, ἔ;

Σώπαιναν τότε κι' οἱ δυό. Ἔμενε ὁ καθένας κρυμμένος στὸ λογισμό του, κυττάζοντας κι' ἀκολουθώντας—ἀπ' τὸ παράθυρο—τὸν οὐρανὸ πὺ σιγά-σιγά ἄλλαζε, περνώντας ἀπ' τὸν κίτρινο, πράσινο, μαβὶ χρωματισμὸ του, στὸ σκοτάδι. Κάποια στιγμή ξανάρχιζε ὁ ποιητής.

— Εἶχαμε πιεῖ κι' οἱ τρεῖς πολὺ ὅταν κείνος γλύστρησε κοντὰ μας. Εἶχε μάτια μικρά, καὶ νόμιζες ἀκίνητα. Πρόσωπο σὰ σκαλισμένο σὲ ξύλο καὶ μόνο τὰ χέρια του κινόντουσαν, λὲς τοῦ χρησίμευαν πιότερο κι' ἀπ' τὴ φωνή, γιὰ νὰ μιλήση. Ἦταν κινέζος.

Ἡ λέξη—τέτοιαν ὥρα—ἤχοῦσε παράξενα. Ξύπναγε τρομακτικὲς μορφὲς πὺ φώλιαζαν σ' ἕναν ἀσχημάτιστο φανταστικὸ κόσμο.

Τέρατα ἀλλόκοτα, ζοφερὰ ὄντα, γκρεμνοὶ σημαδιασμένοι μὲ κιτρινοπράσινες φωτεινὲς γραμμὲς, σκοτεινοὶ ὄγκοι, ἐφιάλτες πὺ ἔχαν πηγὴ σ' ἐποχὲς μιᾶς παναρχαϊκῆς ὑπαρξης, ὅλ' αὐτὰ πέρναν τότε ὑπόσταση δῶθε ἀπ' τὰ ὀρθάνοιχτα βλέφαρα, σι' ἄδυστα τῶν ἀδύτων τῆς ψυχῆς τοῦ μικροῦ. Ἄπὸ κινέζους, αὐτός, δὲν ἤξερε βέβαια, τίποτε· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τοῦ Γιάννη Χαλκιᾶ ἦταν βδελυρὸ, πραγματικὰ, ὑποκείμενο, μὲ

γλωιῶδη μέλη, βλοσυρὰ μάτια, γαμφὰ νύχια, ἀρπαχτικὰ δάκτυλα, πὺ ὀργιάζε σὲ δαιμονισμένο χορὸ στὴ φαντασία τοῦ παιδιοῦ, ξεφεύγοντας ἀκριβῶς ἀπ' τὸ βυθὸ μιᾶς ὑποσυνειδητῆς θύμησης του.

Δυὸ ὥρες πρὶν ξημερώση—ἔλεγε πάλι ὁ Γιάννης Χαλκιᾶς— τοὺς ὀδηγοῦσε ἐκεῖνος σὲ μακρινές, χαμένες κι' ἄγνωστες οὐνοικίες ὅπου οἱ στενοὶ δρόμοι καὶ τὰ κατάκλειστα σπίτια πλέκαν πὺ βυθὸ τὸ μυστήριο. Ἀκολουθοῦσαν ἄβουλοι. Συνέχιζαν τὴν πορεία τους μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη, ὄχθη-ὄχθη σὲ ποτάμι. Στὸ σκοτάδι, φαίνονταν τεράστιες, 'κεῖ πάνω, οἱ μαοῦνες· τὸ νερὸ λαλοῦσε ἀπαλάττα σέρνοντας πέρα τὸν ἀντίλαλο σβυσμένων πιά ἤχων. Ξαφνικά, κοντὰ σ' ἕνα γιοφύρι, ὁ παράξενος ἄνθρωπος προχωροῦσε μόνος του...

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ ποιητὴς δὲν ἤξερε τί τέλος νὰ δώση στὴν ἱστορία του. Πολλὲς φορές—ἄκεφος τάχα—τὴν ἄφηνε δίχως συνέχεια. Ἄλλοτε βεβαίωνα πὺς ὁ κινέζος τοὺς εἶχε δῆθεν παρασύρει γιὰ νὰ παραστοῦνε μάρτυρες μιᾶς ἐξωφρενικῆς του αὐτοκτονίας. Καὶ τέλος γι' ἄλλο ἐξόδιο εἶχε τὴ μουσικὴ μαοῦνα. Ἐρχόταν τούτη ἔλεγε ἀπ' τὸ γιοφύρι, γλυστρώνοντας ἀπαλὰ στὸν ἤχο μιᾶς αἰθέριας μουσικῆς.

Μιλοῦσαν πλάσματα ἀνύπαρκτα· σ' αὐτὴ τὴ μουσικὴ ἦταν κάτι πὺ δὲν ἐκφράζεται, ὅπως δὲν ἐκφράζεται ἡ ξεχωριστὴ ἀρμονία πὺ κλείνει ὁ κάθε ἄνθρωπος μέσα του. Κι' ὅλα μαζὶ τ' ἀνείπωτα τ' ἀπόδινε ὁ ἤχος...

Λέγοντας ὁ ποιητὴς, κυνηγοῦσε τ' ὄραμα, κινώντας θεατρικὰ τὰ χέρια ὄξω ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Ὁ ἴδιος ἑαυτός μου, μιὰ μετουσίωση τοῦ ἐγὼ μου πλαγιόταν ἔτσι γύρω. Λόγια, ψυχὴ, ὄνειρα, πόθοι, κλεισμένοι ὡς τότε ἐδῶ.—καὶ χτύπαγε τὸ στήθος— σκιὲς τοῦ ἐγὼ μου φτάνανε στὸ νεῦμα τοῦ κινέζου νὰ μὲ ἀνταμώσουν....

Εἴμαστε κι' οἱ τρεῖς σκλάβοι ἐνὸς ἀνθρώπου, θύματα τῆς ἴδιας αὐταπάτης.

— Λοιπὸν; —ρωτοῦσε ὁ μικρός.

— Τί λοιπὸν; Δὲ συναντᾶει κανεὶς συχνὰ τὸν ἑαυτὸ του.

Τοῦτες κι' ἄλλες πολλὲς ἦσαν οἱ παραξενιὲς τοῦ Γιάννη Χαλκιᾶ. Ἡ ἱστορία τοῦ κινέζου παρέμενε μυστήριο ἄλυτο γιὰ τὸ παιδί. Μονάχα, σιγὰ κι' ἀνεπαίσθητα σχηματιζόταν μέσα του

μιὰ παράξενη εικόνα. Περνώντας χρόνια και τόπο, ἔφτανε σ' ἀπίθανα συμπεράσματα και πολλές φορές τοῦ τύχαινε ν' ἀρπάξη σέ μιὰ ἀχτίνα τοῦ λογισμοῦ του τὸν ὠχρὸ ποιητὴ πλάϊ ἀκόμη στὸ ζωτικό του τέρας. "Ἐβλεπε τότε ξαφνικά κι' αὐθαίρετα τὸν κύρ "Αντρέα νὰ κἀνη νεύματα σ' ἀόρατες μαοῦνες και νὰ σέρνει κόσμο στὴ σκλαβιά....

("Ἐχει συνέχεια)

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

II

Σ' ἓνα πρῶτο μου ἄρθρο ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ δεύτερο φύλλο αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ, ἔγραψα ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν σύντομων πληροφοριακῶν σημειώσεών μου. Ἡ ἐπιθυμία νὰ συμβάλω στὴ μεγαλειότερη σύσφιγξη τῶν μορφωτικῶν δεσμῶν ποῦ τώρα ἀκόμη ἐνώνουν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Ἰταλία και νὰ δημιουργήσω νέους, διαδίδοντας τὰ ἔργα τῆς νέας μας λογοτεχνίας, και ἐλκύοντας τὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν πάνω στὴ σημερινὴ Ἰταλικὴ παραγωγή, μὲ παρόρμησε νὰ δεχθῶ τὴν εὐγενὴ πρόσκληση τῆς σύνταξης τῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν». "Ὅμοια, ὑπέδειξα ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ δοθῆ μιὰ γρήγορη ματιὰ στὴν Ἰταλικὴ λογοτεχνία τῶν τελευταίων τριάντα ἐτῶν, προτοῦ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ ἀναγνώστες τὰ κύρια ρεύματα και τίς κατευθύνσεις τῶν σημερινῶν Ἰταλικῶν γραμμάτων δίνοντας σ' αὐτοὺς μιὰ στοιχειώδη βιβλιογραφία μὲ τὴ βοήθεια τῆς ὁποίας θὰ μπορέσουν νὰ προσανατολισθοῦν, κι' ἂν τὸ ἐπιθυμήσουν ἢ τοὺς εἶναι βολετὸ, νὰ ἐμβαθύνουν στὴ μελέτη τῆς ἐποχῆς ποῦ θὰ μὲ ἀπασχολήση στὰ κύρια τῆς σημεία. Φυσικά ἡ ἀνασκόπηση τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας τῶν τελευταίων αὐτῶν τριάντα ἐτῶν πρέπει νὰ ναι γρήγορη· ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζη ὁ "Ἑλληνας ἀναγνώστης, ἔστω και ἐπιφανειακά, τίς μεγάλες γραμμὲς μιᾶς περιόδου γιομάτης κίνησης και χρήσιμης πείρας. Δίχως τὴ γνώση τῆς περιόδου αὐτῆς δὲ θᾶταν δυνατό νὰ νοηθοῦν ἄλλες ἐκδηλώσεις ποῦ, ἀπὸ μιὰν ἄποψη, ἀπ' αὐτὴν τὴ περίοδο προέρχονται. Μιὰ συστηματικὴ και βαθειὰ ἐξέταση

δὲ θᾶταν ἐδῶ δυνατὴ και θὰ ὑπέβρινε τὰ ὄρια ποῦ ὑπέβαλα σ' αὐτὰ τὰ σημειώματά μου. Εἶναι νοητὸ ἔπειτα ἀπ' ὅσα ἔγραψα πῶς δὲ θὰ βρεθοῦν στὸ σημερινὸ μου ἄρθρο μήτε στὰ ἐπόμενα, ὀνόματα και συγγράμματα. Θ' ἄρκεστῶ σὲ γρήγορες σημειώσεις ὑποδεικνύοντας γιὰ τὰ λοιπὰ στὸν ἀναγνώστη, τὴ βιβλιογραφικὴ σημείωση ποῦ θὰ δώσω προτοῦ προχωρήσω στὸ κύριο μέρος τῆς ἐργασίας, στὴν ὑπόδειξη δηλαδὴ και ἐξέταση κινήσεων, συγγραφέων και ἔργων τῆς σύγχρονης Ἰταλίας.

Θὰ ἀσχοληθῶ λοιπὸν μὲ γενικὲς γραμμὲς γιὰ τὴν κριτικὴ, τὸ διήγημα, τὸ θέατρο και τὴν ποίηση τῆς περιόδου γιὰ τὴν ὁποία μίλησα, ἀναφερόμενος φυσικά, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπαίτεῖ, σὲ συγγραφεῖς, ἔργα και τάσεις ποῦ ἐκδηλώθηκαν πρὶν ἀπ' τὰ τελευταῖα πενήντα ἔτη τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡ διάκριση μεταξὺ ἀκαδημαϊκῆς, πανεπιστημιακῆς, σχολαστικῆς κριτικῆς και μὴ ἀκαδημαϊκῆς, εἶναι ἀκόμη και πρὸ πάντων ὑπῆρξε, πραγματικὸ γεγονός: ἀναπόφευκτο συχνότατα και ἀναγκαῖο· ὄχι λίγες φορές εἰκονικὸ και αὐθαίρετο. Στὴν Ἰταλία ὅπως και σ' ἄλλες, λίγο πολύ, χώρες ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία τῶν ἀνθρώπων, τίς παραδόσεις τὸ περιβάλλον, ἢ ἀκαδημαϊκὴ κριτικὴ θεωρήθηκε και θεωρεῖται ἀκόμη περιφρονητικά. Ὁ ὀρισμὸς τῆς μπορεῖ νὰ σημαίνει, ἀνάλογα μὲ τὴ διανοητικὴ κείνου ποῦ τὸν προφέρει, ἢ πολύ, ἢ πολύ λίγο. Εἶναι σφαιερὴ κριτικὴ, ὅταν ὁ ὀρισμὸς περιήχει μιὰ ἰδέα ἀπόλυτου οἴκτου, κι' αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἔννοια ποῦ γενικά δίνονται στὰ ὑποτιμητικά τῆς ἐπίθετα. Εἶναι σωστὴ ὅταν γεννιέται ἀπὸ μιὰν ἀντίδραση πρὸς τὴν ἀντίληψη μερικῶν κριτικῶν ποῦ διανοήθηκαν, πρὸ πάντων τὸ παρελθόν και σπανιώτερα τώρα, τὴν κριτικὴν, ἀποκλειστικά ὡς ἱστορικὴν ἔρευνα, φιλολογία και ἐπίδειξη λογιστικῆς, ξεχνώντας πῶς ὁ κριτικὸς ὀφείλει νὰ ναι πρῶτα ἀπ' ὅλα, καλλιτέχνης και σὰν καλλιτέχνης νὰ δημιουργῆ μιὰ ἀνώτερη τάξη και μιὰ ἀρμονία. Τὸ ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος τῆς κριτικῆς στὸ τέλος τοῦ 800 και στίς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, γεννήθηκε και ἐξελίχθηκε σὲ περιβάλλον πανεπιστημιακό, στίς τάξεις τῶν γραμμάτων και τίς σχολές, δὲν πρέπει νὰ προεξοφλῆ βιαστικῶς και ἐπιπόλαιες κρίσεις. Εἶναι λάθος

νά θεωρείται ή σχολή, άρνηση του φωτός και της ιδιοφυίας πολύ συχνά μάλιστα ή έλαφρότατα άκριβώς και ή μορφωτική άπαρασκευασία συμβαίνει νά πέρνουν ύφος άνεξαρτησίας γιά νά κρύψουν ούσιαστικές άνεπάρκειες. Τά πανεπιστήμια μέ τις λογοτεχνικές σχολές, έκπληρώνουν ένα δικό τους προορισμό πολλές φορές παραγνωρισμένο: κι' αυτά είναι που διατήρησαν ζωντανή τή φλόγα της έρευνας και της μεθοδικής μελέτης άντικρου στην εύκολη άρνηση αξιών που δέν είναι δυνατό ν' άντικατασταθούν. Οί συχνές και πάντοτε κατακριτέες ύπερβολές στις όποιες παρασύρθηκε ή άκαδημαϊκή λογιωτατική κριτική δέν έλαττώνουν τήν αξία της. Πρώτη άπ' αυτές ή διάνοιξη του δρόμου και ή συνδρομή της σέ μιá νέα κριτική πιό συμπληρωμένη και ζωντανή. 'Αφήνοντας τις ύπερβολές και τους σοβαρούς έκφυλισμούς, πολλές άπ' τις μορφές που άντιπροσωπεύουν τήν παλιά πιά και ξεπεσμένη κριτικήν, είναι άξιες κάθε έκτίμησης και συχνά θαυμασμού γιατί άφησαν ίχνη που δέν σβύνονται εύκολα. Πολλοί άπ' αυτούς τους άνθρώπους στην έπίμονη πολυμαθη έρευνά τους συνεδύασαν μιá βαθειά καλαισθησία, μιá διαίσθηση άγρυπνη και γυμνασμένη, κι' άν τά έργα τους δέν στηρίζονται γερά στη βάση μιáς καθορισμένης αισθητικής θεωρίας (κι αυτό γενικά είναι τό έλάττωμά τους) άντιπροσωπεύουν πρωτότυπες συνεισφορές που και σήμερα άκόμη δέν μπορούμε νά έγκαταλείψουμε στη ζωντανή εξέταση μιáς λογοτεχνικής περιόδου, ενός έργου ή ενός συγγραφέα. Είναι συχνά πολύ δύσκολο σέ παρόμοια έργα νά διακρίνη κανείς που τελειώνει ό λογιωτατισμός και που άρχίζει ή έρευνα του ώραίου, και πώς και πότε ό λογιωτατισμός αυτός βρίσκεται σέ στενή σχέση μέ τήν έρευνα. 'Ο ίδιος ό Καρντούτσι, που όχι πάντοτε σωστά ονομάστηκε άρχηγός της ιστορικής κριτικής σχολής, στο δεύτερο ήμισυ του 800, άντιπροσωπεύει τήν ίσορροπία, που ώς ένα μέρος πραγματοποιήθηκε μεταξύ του λογιωτατισμού, όπως και έτεινε σύμφωνα μέ τή μορφωτική του άγωγή, και της αισθητικής που άντιπροσωπεύεται άπό τόν ντε Σάνκτις, ή όποια ήλκυε τήν ένθουσιώδη και εύαίσθητη ψυχή του. 'Εκείνο που λείπει στην κριτική του Καρντούτσι είναι άκριβώς μιá αισθητική άρχή ή όποια νά ύποχρεώνη τό συγγραφέα, που πολλές φορές άμφιταλαντεύεται άβέβαιος στην άρχή μιáς άλλη-

νης κριτικής τέχνης. 'Ο Φραγκίσκος ντε Σάνκτις, ό άνθρωπος στον όποιο ή κριτική μας όφείλει τήν ολοκληρωτική της ανανέωση, πέρασε ένα μεγάλο μέρος της ζωής του στα πανεπιστήμια διδάσκοντας. 'Η άναγνώρηση της μεγάλης αξίας του ντε Σάνκτις είναι γενική στην 'Ιταλία, και φέτος που έορτάζεται ή πεντηκονταετηρίδα του θανάτου του (1884-1934) ό μεγάλος κριτικός είναι παρών στη ζωή ενός έθνους που πνευματικά και πολιτικά ένανεώθηκε. Τό κύριο προτέρημα του Φραγκίσκου ντε Σάνκτις ύπήρξε, όπως λέγει ό Καμίλλος Πελλίτσι σ' ένα βιβλίο του που συχνά θάχω τήν εύκαιρία ν' αναφέρω, «πώς μäs έδωσε τό πρώτο παράδειγμα μιáς, κριτικής έμπνευσμένης άπ' τήν άντίληψη της τέχνης, ως ίδίας κατάστασης, του πνεύματος, και μιáς οξύτητας και κριτικής διαίσθησης που δέν είναι δυνατόν νά ύπερβληθούν» (').

Τό παράδειγμα του ντε Σάνκτις δέν μπορούσε νά γίνη εύκολα άρχή μιáς κριτικής σχολής κι' οί μιμητές του, μέ τήν ύποτιμητική έννοια της λέξης, δέν έκαναν άλλο παρά νά άπογυμνώσουν τις θαυμάσιες διαισθήσεις του, ύποβιβάζοντας και συγχέοντας αυτές μέ ψευδοθεωρίες αισθητικής, σέ δοκίμια και έργα άμοιρα του ήθικου, ιστορικού, πολιτικού περιεχομένου, που μερικοί άμφισβήτησαν στο ντε Σάνκτις μά που άπαρτίζει ως τόσο ένα χαρακτηριστικό δίχως καμμιá σύγχυση, στο έργο του μεγάλο καλλιτέχνη.

Πρός τά τέλη του 800 οί μορφές του ντε Σάνκτις και του Καρντούτσι είναι, στην άκαδημαϊκή κριτική, οί πιό ζωντανές άπό κάθε άποψη: ό ένας ξεπερνάει τήν έποχή του, ό άλλος φέρνει σ' αυτή μιá ζωτικότητα, μιá έπιθυμία ανανέωσης, έναν κλασικισμό γιομάτων έννοιας και ποιήσης.

'Η μη άκαδημαϊκή κριτική άντιπροσωπεύεται άπό εκείνους τους συγγραφείς και μελετητές που έξω άπό σχολές, μέ τήν έλεύθερη δράση τους, άποφασιστικά συνέβαλαν στην πρόοδο και στην ανανέωσή της. 'Η δημοσιογραφική κριτική ή μαχητική όπως λέγεται (άλλος όρος τουτός του όποίου ή έννοια

(') Καμίλλο Πελίτσι: Τά Ιταλικά γράμματα του αιώνα μας—Μιλάνο βιβλιοπωλείο της 'Ιταλίας—1929 VII.

πρέπει να γίνη αντιληπτή και να σμικρυνθῆ) με τις πολεμικές της, με τις παλμώδεις ιδιοφυίες της, ἄν πότε-πότε (κι' αὐτὸ ἦταν και εἶναι ἀκόμη, μερικές φορές, τὸ ἐλάτωμά της), στερῶθηκε σοβαρώτατα και ὑπεστήριξε, πῶς νέες δυνάμεις, ζωντανές ἔπρεπε νὰ συμβάλουν στήν ἀνανέωση και στή λύση τῶν προβλημάτων πού ἄλλοτε εἶχαν θεωρηθῆ ἀπὸ τὴν πλευρὰ μόνο τῆς εὐρυμάθειας. Ἐπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ὑπάρχει ὁλόκληρη παράδοση στήν ἰταλικὴ δημοσιογραφία, παράδοση πού ἀρχίζει, στήν περίοδο πού ἐξετάζω, με τὸν Καρντούτσι, τοῦ ὁποῦ οἱ λογοτεχνικές πολεμικές, θὰ μείνουν δίκαια περίφημες γιὰ τὴ θερμότητα, τὴν ἀκρίβεια και τὴ διαύγειά τους. Τὸ παράδειγμα τοῦ Καρντούτσι και ἄλλων ἐπιβάλλουν βαθεῖς σκέψεις. Ἐταν ἡ εὐρυμάθεια εἶναι ἓνα κόσμημα τῆς σκέψης και δὲν ὑπερβάλει ἢ σκοτώνει τὴν αἰσθαντικότητα, ὅταν εἶναι μέσο και ὄχι σκοπός, μπορεῖ νὰ φέρη σὲ ἔξοχα ἀποτελέσματα. Ἐ ἀκαδημαϊκὴ κριτικὴ τῶν τελευταίων αὐτῶν τριάντα ἐτῶν, ἀρχίζει ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἀπὸ τὸν Μπενεντέτο Κρότσε. Ὁ σοφὸς τοῦ Ἀμπρούτσο, τόσο ξένος σήμερα στὸ πολιτικὸ και πνευματικὸ κόσμο τῶν νέων ἰταλικῶν γενεῶν, ἐπέδρασε σημαντικὰ πάνω σὲ μέγα μέρος τῆς σύγχρονης κριτικῆς. Ἐ αἰσθητικὴ του, πού πρωτοφανερῶθηκε στὶς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα και ἐπεκτάθηκε, ἀναθεωρήθηκε και μεταβλήθηκε στὰ ἐπόμενα ἔτη, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀγνοηθῆ ἀπὸ ἑκεῖνον πού θάθελε νάχη ὑπ' ὄψει του, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ντὲ Σάνκτις, τὶς μεγάλες κύριες γραμμές τῆς ἰταλικῆς κριτικῆς. Ἐ θεωρία τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς, πού ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ λογικὰ στοιχεία τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ, τὴν καλλιτεχνικὴ ἐνέργεια, και ἀναπτύσσοντας θέματα τοῦ Ι. Μπ. Βίκο, τὴν περιορίζει σὲ μιὰ ἀμυγλὴ πράξη διαίσθησης, βρῆκε παντοῦ σφοδρὴ ἀντίθεση. Στὴν Ἰταλία γίνεται ἀκόμη μιὰ ἐργασία ἀναθεώρησης τῆς αἰσθητικῆς τοῦ Κρότσε και πάνω σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ἐξεδῶθησαν ἔργα πολὺ ἐνδιαφέροντα. Ἐ ἐφαρμογὴ τοῦ Κρότσε ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν του ἀρχῶν, ἐκτεθειμένη στοὺς τέσσερες τόμους τῶν «Κριτικῶν δοκιμίων» δὲ μᾶς πείθει πάντοτε : παραμένει ὅμως και σήμερα τὸ ἔργο του ἓνα πολύτιμο ὕλικὸ και μιὰ πραγματεία κάθε ἄλλο παρά ἀμελητέα. Ἐ τάση νὰ ἰσορροπηθῆ τὸ αἰσθητικὸ στοιχεῖο με τὸ ἱστορικὸ, νὰ συνδεθοῦν σὲ

μιὰ ἐσωτερικὴ αἰσθαντικότητα ὁ ἀναλογισμὸς με τὴ διαίσθηση, γιὰ νὰ δημιουργηθῆ ἢ ἐρμηνεῖα τοῦ ἔργου τέχνης, εἶναι σήμερα οἱ χαρακτηριστικὲς τάσεις τῆς ἰταλικῆς κριτικῆς. Χάρη στὸ ἔργο ἀνανέωσης πού συνετέλεσε με καινοῦργιο πνεῦμα ὁ φασισμὸς στὶς σχολές, βαίνουν γοργὰ πρὸς ἐμφάνιση οἱ ἀπίθανες διακρίσεις στὶς ὁποῖες καμμιὰ δὲν ἀπιδίδονταν πῶς βαθειὰ σημασία. Τὸ θαυμάσιο ἔργο μιᾶς ἐπανάστασης πού προτοῦ νὰ ἀναδημιουργῆ τὰ καθιδρύματα, ἀναδημιούργησε τὰ πνεύματα, ἔχει προχωρήσει σ' ὅλα τὰ πεδία. Σημεῖα τῆς βαθειᾶς αὐτῆς ἀνανέωσης εἶναι τὸ βαθὺ ἐνδιαφέρον με τὸ ὁποῖο ἓνας πῶς μεγάλος κύκλος μελετητῶν και κοινῶ ἀσχολεῖται σὲ ὠρισμένες συζητήσεις κριτικῆς, και ἡ ζωντάνια τῶν συζητήσεων αὐτῶν.

Μιὰ ἐκτεταμένη ἀνασκόπηση τῶν μεγαλύτερων κλασικῶν μας και μαζί τῶν σπουδαιότερων περιόδων τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας, προκάλεσε νέες σημαντικὲς ἐκτιμήσεις.

Πάνω σὲ μερικοὺς συγγραφεῖς και μερικὰ ἔργα εἰπώθησαν πράγματα νέα και συχνὰ ὀριστικά. Με καινοῦργια αἰσθαντικότητα, φέραμε πάλι στὴ σύγχρονη αἰσθητικὴ τὸ ἔργο τοῦ παρελθόντος. Ἐ κριτικὴ βρίσκει νέους δρόμους, καθορίζει ὁλοένα περισσότερο τὸ σκοπὸ και τὴ σημασία της, χάνει τὶς διδασκαλικὲς βάσεις της πῶς ἐξω ἀπ' τὸν προορισμὸ της.

Ἐπ' τὶς ἐπιθεωρήσεις, ἀπ' τὶς ἐφημερίδες, ἀπ' τὰ πανεπιστήμια, τὰ σχολεῖα, καινοῦργιες φωνές, ἐνέργειες νέες, συνεργάζονται σχεδὸν πάντα με ψηλὴ ἐπίγνωση γιὰ τὴν πραγματοποίηση νέων προθέσεων.

Μετάφραση Μ. Η.

PIETRO BOTTINI

ARTHUR SCHNITZLER

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ .

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Τὸ δειλινὸ τριγύρισα στὸ δάσος, στὸν ἴδιο δρόμο, ὅπως και τὸ πρῶτὸ μαζί της. Ἐτανε μέσα μου μιὰ λαχτάρα, σὰ γιὰ μιὰ πῶς αἰώνια ἀγαποῦσα. Ἐργὰ τὸ βράδυ πέρασα ἀπ' τὸ σπίτι της, ἀφοῦ τὴν ἐγύρεψα μάταια παντοῦ. Στέκονταν στὸ παράθυρο. Τὴν ἐφώναξα, καθὼς μοῦ εἶχε φωνάζει κι' αὐτὴ σήμερα τὸ πρῶτ' : «Δὲν κατεβαίνετε κάτω ; »

Μοῦπε ψυχρά, καθώς μου φάνηκε: «Είμαι κουρασμένη. Καληνύχτα.»—κ' έκλεισε τὸ παράθυρο.

Στὴν ἀνάμνηση μου φανερώνεται ἡ Φρειδερίκα σὲ δυὸ διαφορὲς μορφές. Πιὸ πολὺ τὴνε βλέπω σὰ μιὰ χλωμὴ, γλυκεῖα κυρία, νὰ κάθεται στὸν κήπο, ντυμένη μ' ἕνα ἄσπρο πρωϊνὸ φόρεμα, ποῦ μου εἶναι σὰ μητέρα καὶ μου χαϊδεύει τὰ μάγουλα. Ἐν ξανάβρισκα μονάχα αὐτὴν ἐδῶ, δὲν θάχαλνοῦσε ἀσφαλῶς ἡ γαλήνη μου, καὶ τὸ δειλὶ θάμου ἔξαπλωμένος κάτω ἀπ' τὶς Ἰσκιερὲς ὀξυές, ὅπως τὶς πρώτες μέρες ποῦ μ' ἐκείναι ἐδῶ.

Μὰ μου φανερώνεται κιόλα σὰ μιὰν ὀλότελα ἄλλη, ὅπως τὴν εἶδα μόνο μιὰ φορὰ· κ' αὐτὸ ἔγινε τὴν ἀτερνὴ ὥρα, ποῦ πέρασα στὴ μικρὴ πόλη.

Ἦταν οἱ μέρες, ποῦ πῆρα τὸ ἀπολυτήριο μου. Ἐφαγα ὅπως πάντα τὸ μεσημέρι μαζί μὲ τὸν καθηγητὴ καὶ τὴ γυναῖκα του, καὶ μιὰ καὶ δὲν ἴθελα νὰ μὲ συνοδέψουν στὸ σταθμὸ, ἀποχαιρετιστήκαμε στὸ τραπέζι μόλις σηκωθήκαμε. Δὲν εἶμουν καθόλου συγκινημένος. Μόνο ὅταν καθόμουν στὸ κρεβάτι μου μέσα στὴ γυμνὴ κάμαρή μου, μὲ τὶς βαλίτσες γεμάτες στὰ πόδια μου, καὶ κυττοῦσα ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο, πάνω ἀπ' τὸ τρυφερὸ φύλλωμα τοῦ κηπάκου, τᾶσπρα σύννεφα ποῦ στέκονταν ἀκίνητα πάνω ἀπ' τοὺς λόφους, μ' ἔπιασε ἀλαφρά, σχεδὸν χαϊδευτικά, ἡ μελαγχολία τοῦ χωρισμοῦ. Ἐξαφνα ἄνοιξε ἡ πόρτα. Μπήκε ἡ Φρειδεοῖκα. Σηκώθηκα γλήγορα. Αὐτὴ ἦρθε σιμώτερα, ἀκούμπησε στὸ τραπέζι, στηρίζοντας πίσω τὰ χέρια της στὴν ἄκρη του, καὶ μὲ κύτταξε σκυθρωπά. Κ' εἶπε σιγὰ πολὺ: «Λοιπὸν σήμερα;» Ἐγνεψα μόνο, κ' αἰσθάνθηκα γιὰ πρώτη φορὰ βαθιά, τὴ λυπηρό, ποῦ ἦταν, νὰ φύγω ἀπὸ κεῖ. Κύτταξε μιὰ στιγμὴ χάμω καὶ σώπασε. Ἐστερα σήκωσε τὸ κεφάλι κ' ἦρθε σιμώτερα μου. Ἀκούμπησε ἀλαφρά τὰ χέρια της στὰ μαλλιά μου, καθώς συχνὰ ἔκανε ἄλλοτε μὰ ἕξαιρα αὐτὴ τὴν στιγμὴ, πὼς κάτι ἄλλο ἐσήμαινε αὐτό. Κ' ὕστερα ἄφισε τὰ χέρια της σιγὰ νὰ κυλήσουν πάνω ἀπ' τὰ μάγουλά μου, κ' ἦταν τὸ βλέμμα της καρφωμένο ἀπάνω μου μὲ μιὰν ἀτέλειωτη περιπάθεια. Ἐκούνησε τὸ κεφάλι μὲ μιὰ πονετικὴ ἔκφραση, σὰ νὰ μὴν μποροῦσε νὰ καταλάβει κάτι. «Πρέπει νὰ φύγεις σήμερα κ' ὅλας;» ρώτησε σιγὰ.—«Ναί,» εἶπα ἐγώ.—«Γιὰ πάντα;» φώναξε. «Ὁχι, ἀπάντησα.—«Ὡ ναί,» εἶπε αὐτὴ μ' ἕνα πονετικὸ σπᾶσιμο τῶν χειλιῶν, «γιὰ πάντα. Ἐν θὰ μᾶς ξανάρθεις πάλι... σὲ δυὸ ἢ τρία χρόνια—μὰ σήμερα μᾶς φεύγεις γιὰ πάντα». Τῶπε μὲ μιὰ τρυφεράδα, ποῦ δὲν εἶχε πιά τίποτα τὸ μητρικὸ. Ἐνατριχίασα. Κ' ἔξαφνα μὲ φίλησε. Στὴν ἀρχὴ στοχάστηκα μόνο: αὐτὸ δὲν τῶκανε ποτέ. Μὰ ὅταν τὰ χεῖλια της δὲ θέλανε νὰ ξεκολλήσουν ἀπ' τὰ δικά μου, κατάλαβα, τὴ ἐσήμαινε αὐτὸ τὸ φιλί. Ἦμουν ταραγμένος κ' εὐτυχισμένος· θὰ μπορούσα νὰ κλάψω. Αὐτὴ εἶχε τυλίξει τὰ χέρια της στὸ λαιμό μου, κ' ἐγὼ ἔπεσα, σὰ νὰ μ' εἶχε σπρώξει αὐτὴ, στὴ γωνιά τοῦ διβανιοῦ· ἡ Φρειδερίκα εἶταν γονατισμένη στὰ πόδια μου καὶ μου τραβοῦσε τὸ στόμα πρὸς τὸ δικὸ της. Κ' ὕστερα πῆρε τὰ δυὸ μου χέρια, κ' ἔκρυσσε μέσα τὸ πρόσωπό της. Κ' ἐγὼ ψιθύριζα τὸνομά της κ' ἀποροῦσα, πόσο ὁμορφὸ ἦταν. Αἰσθανόμουν τὴν εὐωδιά τῶν μαλλιῶν της· τὴν ἀνάσaina

γοητεμένος... Αὐτὴ τὴ στιγμὴ—νόμισα πὼς πάγωνα ἀπ' τὸν τρόπο μου—ἀνοίγει ἡ πόρτα ἀλαφρά, ποῦ ἦταν ἀκουμπισμένη μονάχα. κ' ὁ ἄντρας τῆς Φρειδερίκας στέκει ἐκεῖ. Θέλω νὰ φωνάξω, μὰ δὲ βγάξω φωνή. Τὸνε κυττάζω στὸ πρόσωπο—δὲν μπορῶ νὰ ἰδῶ ἂν ἀλλάζει κάτι τι στὴν ἔκφρασή του—γιὰτὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ξαναχάθηκε κ' ἔκλεισε τὴν πόρτα. Ἐέλω νὰ σηκωθῶ, νὰ λευτερώσω τὰ χέρια μου, ὅπου μὲν ἀκόμα τὸ πρόσωπο τῆς Φρειδερίκας. Θέλω νὰ μιλήσω. Ἐξαναπροφέρω μὲ δυσκολία τὸνομά της, —κ' ἔξαφνα αὐτὴ πηδάει ἀπάνω μὲ μιὰς—χλωμὴ σὰν πτώμα—καὶ μου ψιθυρίζει σχεδὸν προσεχτικά: «Σώπα!» καὶ στέκει ἐκεῖ μιὰ στιγμὴ ἀκίνητη, μὲ τὸ πρόσωπο στραμμένο στὴν πόρτα, σὰ νάθελε ν' ἀφουγκραστεῖ. Κ' ὕστερα τὴν ἀνοίγει ἀλαφρά, καὶ κυττάζει ὄξω ἀπ' τὴν χαραμάδα. Στέκω δίχως ἀνάσα. Τώρα τὴν ἀνοίγει ὀλάκερη, μὲ παίρνει ἀπ' τὸ χέρι, καὶ μου ψιθυρίζει: «Φύγε, φύγε, γλήγορα.» Μὲ σπρώχνει ὄξω—γλυστράω γλήγορα ἀπ' τὸ μικρὸ διάδρομο ὡς τὴ σκάλα, κ' ὕστερα ξαναστρέφω πάλι πίσω—καὶ τὴνε βλέπω νὰ στέκει στὴν πόρτα, μ' ἕναν ἀνεῖπωτο τρόπο στὴν ὄψη της, καὶ μὲ μιὰ βίαιη χειρονομία, ποῦ μου λείει: φύγε! φύγε! Καὶ φεύγω.

Σὰν ἕνα τρελλὸ ὄνειρο τὰ σκέφτομαι αὐτὰ ποῦ γιναν κατόπι. Ἐτρεξα στὸ σταθμὸ, βασανιζόμενος ἀπὸ μιὰ φριχτὴ τρομάρα. Ταξίδεψα τὴ νύχτα, καὶ στριφογυρνοῦσα ἄπνοος στὸ κουπέ. Ἐφτασα στὸ σπίτι, περίμενα τοὺς γονεῖς πληροφορημένους κιόλας γιὰ ὅλα, κ' ἀπόρεσα σχεδὸν, ποῦ μὲ ὑποδέχτηκαν καλὸβουλοὶ καὶ χαρούμενοι. Κ' ὕστερα πέρασα μέρες φοβερῆς ἔξαψης, προσμένοντας κάτι φοβερό· κάθε κρούσιμο τῆς πόρτας, κάθε γράμμα, μ' ἔκανε νὰ τρέμω. Τέλος ἦρθε μιὰ εἴδηση, ποῦ μὲ καθυσόχασε: ἦταν μιὰ κάρτα ἐνὸς συμμαθητῆ μου, ποῦ ζοῦσε στὴ μικρὴ πόλη, καὶ ποῦ μουστελνε ἄδολα νέα καὶ χαρούμενα χαιρετίσματα. Ὡστε δὲ συνέβηκε τίποτα τρομερὸ, τοῦλάχιστο δὲν ἔγινε κοινὸ σκάνδαλο. Μποροῦσα νὰ πιστεύω, πὼς ὅλα ἐπαίχτηκαν μεταξύ τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκας, πὼς τὴν ἐσυχώρεσε, πὼς αὐτὴ τὸ μετάνιωσε.

Μὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ζοῦσε ἡ πρώτη αὐτὴ περιπέτεια στὴ μνήμη μου σὰν κάτι λυπηρὸ στὴν ἀρχή, σχεδὸν σκοτεινὸ ἔπειτα, κ' ἔβλεπα τὸν ἑαυτὸ μου σὰν ἕναν, ποῦ δίχως φταιξιμο, χάλασε τὴν εἰρήνην ἐνὸς σπιτιοῦ. Σιγὰ σιγὰ χάθηκε αὐτὸ τὸ συναίσθημα, κ' ἄργα μόλις, ὅταν ἀπὸ νέες περιπέτειες μπόρεσα καλύτερα καὶ βαθύτερα νὰ καταλάβω ἐκείνη τὴν ὥρα, μὲ κυριεῦε κάποτε μιὰ παράξενη λαχτᾶρα γιὰ τὴν Φρειδερίκα—ὅμοια μὲ τὸν πόνο μου, ποῦ δὲν ξεπληρώθηκε μιὰ θαυμάσια ὑπόσχεση. Μὰ κ' αὐτὴ ἡ λαχτᾶρα πέρασε, κ' ἔτσι ἔγινε, ὥστε νὰ ξεχάσω σχεδὸν ὀλότελα τὴν νέα γυναῖκα. Μὰ τώρα πάλι ξανάρθαν μονομιᾶς ὅλα, ὅσα εἶχε μεταβάλλει σὲ ἀνάμνηση ἐκεῖνο τὸ περιστατικὸ τότες, κ' ὅλα εἶναι πιὸ βίαια ἀπὸ τότες, γιὰτὶ τὴ Φρειδερίκα τὴν ἀγαπῶ.

Σήμερα μου φαίνονται τόσα καθάρια ὅλα ὅσα τὶς τελευταῖες μέρες μου φαινόταν τόσο αἰνιγματικά. Καθόσαμε ἄργα τὸ βράδυ στὴν ἀκρογιαλιά, οἱ δυὸ μας μόνοι· ὁ μικρὸς εἶχε πάει νὰ κοιμηθεῖ. Τὴν εἶχα παρακαλέσει τὸ πρωὶ νᾶρθεῖ ἄδολα ὀλότελα· μόνο γιὰ τὴν νυχτερινὴ ὁμορφ

φιά τῆς θάλασσης εἶχα μιλήσει, καί τί ἔξοχο πού θάταν, νᾶναι κανεῖς, ἐνῶ ὄλα γύρω ἤσυχα, στήν ἀκρογιαλιά, καί νά κυττάζει πέρα πρὸς τὴν βαθιά σκοτεινιά. Αὐτὴ δὲν εἶπε τίποτα, μὰ ἤξαιρα, πὼς θάρχontan. Κ' ἔτσι καθήσαμε στὴν ἀκρογιαλιά, σχεδὸν ἀμίλητοι, σφιχτοχεροπιασμένοι. κ' αἰσθανόμεον πὼς ἡ Φριδερίκα ἔπρεπε νά μοῦ ἀνήκει, ὅποτε ἤθελα, — Γιατί νά μιλάμε γιὰ τὰ περασμένα, στοχάστηκε — κ' ἤξαιρα πὼς κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν πρώτη μας συνάντηση ἔτσι στοχάστηκε. Εἴμαστε δά ἀκόμα οἱ ἴδιοι, ὅπως εἴμασταν τότες ; Εἴμαστε τόσο ἀλαφροί, τόσο ἐλεύθεροι· πάνωθ' ἐμας φτερουγίζουν οἱ ἀναμνήσεις σὰ μακρυνὰ ἀποδημητικά πουλιά. Ἴσως νά πέρασε καί κάτι ἄλλο μέσα στὰ ἑπτὰ χρόνια, ὅπως κ' ἐγώ: τί μέ μέλλει ; Τώρα εἴμαστε ἄνθρωποι σημερινοί κι' ἀγαπιόμαστε ἀναμεταξύ μας. Χτὲς ἴσως νάτανε μιὰ δυστυχημένη, ἴσως μιὰ τρελλή· σήμερα κάθετα ἀμίλητη πλάι μου στὴ θάλασσα, καί μοῦ κρατᾷ τὸ χέρι, καί λαχταράει νᾶναι στὴν ἀγκαλιά μου.

(Ἔχει συνέχεια) Μετάφραση ἀπὸ τὸ Γερμανικόν. ΔΗΜ. ΣΤ. ΔΗΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ :

ΑΛΕΚΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ «Στιγές τῆς επαρχίας» (ποιήματα), Μάνδρα, 1934.

Ν. ΜΑΡΑΚΚΗ «Οἱ ἄνθρωποι τῆς κοκαίνης», Πειραιᾶς, 1934.

ΤΑΚΗ ΜΟΥΖΕΝΙΔΗ «Ὁ μεγάλος μπάλος», (σατυρικό σκέτς σὲ δυὸ εἰκόνες), Θεσσαλονίκη, 1934.

ΘΡΑΚΗ ΘΡΥΛΟΥ «Τὸ παραστράτημα» (Μονόπρακτο δράμα), Ἀλεξανδρούπολις, 1934.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ :

«ΙΔΕΑ», μηνιαῖο περιοδικὸ ἔρευνας.

«ΣΗΜΕΡΑ», μηνιαῖο περιοδικὸ ἔρευνας.

«ΡΥΘΜΟΣ», μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικόν.

«ΞΕΚΙΝΗΜΑ», μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῶν νέων.

ΕΚΔΟΘΗΚΑΝ :

ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑ «Εὔα»

Γ. ΔΕΛΙΟΥ «Οἱ ἄνθρωποι πού νοσταλγοῦν»

ΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ :

Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ «Ἡ πεζογραφία τῶν νέων», (1929-1934).